

NEKAD I SAD

Književnost, umetnost - život

Godina 1

Broj 6

Novembar-decembar 2010

NEKAD I SAD POSLEDNJI PUT

Navršila se godina – šest brojeva lista “Nekad i sad”. Nastojali smo da, kao što smo u prvom broju nagovestili, objavljujemo tekstove iz književnosti, umetnosti, o životu. Tako i u ovom, poslednjem broju, možete da pročitate nastavak Priče Josefa – Tomija Lapida “Sećanja posle moje smrti” koja je zainteresovala naše čitaoce, pa će verovatno jednog dana biti objavljena i cela knjiga na srpskom jeziku. Zatim sledi razgovor Zorana Miljatovića sa Davidom Albaharijem, pod naslovom: “Strepim od velikog sukoba”, kao i “Jesenje misli”, tužne, našeg pisca koji živi u Kalgariju.

Joseph Gottfried posetio je nedavno Izrael i napisao svoje utiske sa najnovijeg putovanja, mnogo impresija, ali i duhovitih asocijacija koje ovom autoru nikada ne nedostaju.

Za sve one koji prate zbivanja na “Bejahadu 2010” predstavljen je u “Nekad i sad”, tako da ćete saznati o čemu je bilo reči, muzici i slici na ovogodišnjem susretu u Opatiji. Među zanimljivim susretima, treba svakako pomenuti Predraga Matvejevića koji je nastupio sa svojom novom knjigom “Kruh naš”. Rad Zlatka Boureka pratimo od 1960, a sada se pojavljuje na Bejahadu sa predstavom zagrebačkog lutkarskog pozorišta “Jedini neuspeh Adolfa H.” Reč je, naravno, o Hitleru, a duhovitost i cinizam ovog, pre svega karikaturiste, izazvala je snažan aplauz opatijske publike. U našem časopisu je data i opširna Bourekova biografija i bibliografija tako da se čitaoci mogu podsetiti njegovog bogatog opusa.

Koncert azerbejdžanskog pijaniste Davida Gazarova i proslavljenog vibrafoniste Boška Petrovića, koji su odsvirali u džez maniru kompoziciju Oskara Petersona, improvizujući bez zajedničke probe, kako kažu, svoj nastup, koji je delovao kao muzički dijalog dva prijatelja, izazvao je frenetični aplauz publike.

U sklopu “Bejahada” otvorena je izložba jednog od najznačajnijih savremenih slikara na prostoru bivše Jugoslavije Vladimira Veličkovića. Preneli smo zanimljiv intervju iz Novog lista koji je sa njim vodila Svjetlana Hribar, autora i drugih tekstova o “Bejahadu 2010”. O ovogodišnjoj Jevrejskoj kulturnoj sceni moglo bi se daleko više pisati, ali dr Vladimir Salamon, osnivač ove manifestacije, obja-

više sa svojim timom, kao i uvek, posebnu publikaciju o događajima u Opatiji.

Dobitnik nagrade SEEMO-a za doprinos razumevanju za 2010. godinu je dugogodišnji novinar Radija Slobodna Evropa i urednik emisije “Most” Omer Karabeg. Ovu izuzetnu ličnost novinarstva pamtimo sa ekrana beogradske televizije, gde je svoju žurnalističku karijeru Omer započeo. Suština njegovog stila je istina i hrabrost da je svojim glasom i perom saopšti, što se može pročitati i iz razgovora sa njim, pod naslovom “Nešto je ipak ostalo od moje domovine”.

Da nije sve pozitivno i samo uspeh, prikazan u našem listu, objavili smo i Odluku Višeg suda u Beogradu “Zabranjena knjiga”. Reč je o knjizi “Mit o holokaustu”, antisemitskog sadržaja, u kome se tragični događaji uništenja Jevreja za vreme Drugog svetskog rata predstavljaju kao laž. Izdavač je *Zuhora* Beograd. U novinama “Danas” smatra se da je problem primeniti ovu zabranu. U mnogo čemu zabrane su dosledne i u činu, ali ne kada je antisemitizam u pitanju.

Zatim slede informacije o dobitnicima najznačajnijih književnih nagrada, Nobelovoj Mariu Vargasu Ljosi i Mišelu Ulbeku nagrada Gonkur za roman “Mapa i prostor”, prevod priče mladog izraelskog pisca Etgara Kereta “Patike”, a uz to još rubrika iz kulture, književnosti i života, naveli smo samo deo naslova i autora. A, zna se – kraj je uvek najinteresantiji!

Ne baš uvek, kraj objavljivanja “Nekad i sad” daleko je od toga da bude zanimljiv. Pa, šta je uzrok prekida našeg rada? Novac, kao i obično. Iako smo dobijali mnoge pohvale, broj pretplatnika nije dovoljan da obezbedi štampu i poštarinu. Možda je krivica i do redakcije koja je smatrala da putem interneta šalje “Nekad i sad”, kako bi privukla čitaoce, a oni i nadalje očekuju da besplatno čitaju naš list.

U konsultovanju sa nekim pretplatnicima i saradnicima koji nam pružaju punu podršku, pa čak nude i materijalnu pomoć da nastavimo rad, ipak smo zaključili da ne možemo da se obavežemo na redovno izlaženje časopisa jer nema dovoljno pretplatnika koji obezbeđuju plaćanje štampe i poštarine. Zahvaljujemo se svim čitaocima i saradnicima koji nam se javljaju i spremni su da nastave saradnju sa nama, koja nažalost ne može da se realizuje.

Ana Šomlo

Jair Lapid

SEĆANJA POSLE MOJE SMRTI

Priča Josefa-Tomija Lapida

4

Jednom prilikom ministar pravde pozvao me je da na Pravnom fakultetu u Budimpešti održim predavanje. U takvoj situaciji očekuje se od zvaničnog gosta da se predstavi sa nekoliko ljubaznih, uobičajenih reči i obrati publici u sali. Stao sam ispred mikrofona i rekao: - Dobro večer, veoma sam srećan što sam večeras ovde, jer poslednji put kada sam stajao pred ovom zgradom bila je okačena parola na kojoj je pisalo: "Jevrejima i psima zabranjen je ulaz."

Dohany sinagoga u Budimpešti

Nad salu se spustila teška tišina. Zapazio sam na licima domaćina izraz kajanja što su me pozvali. Nisam se uznemirio. Trebalo je da im neko to kaže.

Septembra 1944. godine u jednom trenutku činilo nam se da se približava kraj noćne more. Stigli su Rusi i blokirali grad. Mađarska vlada je odlučila da pokuša da sklopi sa njima sporazum i zahtevala od Ajhmana da napusti grad. Naše su se nade kao što su se pojavile i izjalovile. 15. oktobra napisao sam u svom dnevniku izveštaj da u Mađarskoj vlada fašistička partija Njilaša. Dva dana nakon toga Ajhman se vratio, aktivniji nego ikad. 20. oktobra 50.000 ljudi je odvedeno da kopaju rovove kako bi onemogućili dolazak ruske vojske. 23. oktobra organizovana je parada žena i dece. Oni koji su uspeali da se spasu da ne rade po snegu i hladnoći stavljeni su pod paljbu ruskih topova, a oni koji su preživeli predati su Nemačima koji su ih pobili.

Jedan stari čovek, Alfred Flajs, koji je uspeo da pobege, došao je da se sakrije u našu kuću. Niko od nas ga nije poznao niti je, sem mene, hteo da razgovara sa njim. "Ne znam šta oni hoće od

mene"- stalno je ponavljao očajnim glasom. Alfred, kao i mnogi Jevreji, nije imao nikakve veze sa jevrejstvom. Bio je odan mađarski nacionalista, pa mi je čak i sada otkrivao sa ponosom na svojim grudima orden koji je dobio u Prvom svetskom ratu. Nisam mu ništa kazao. Ni sam nisam znao šta Oni hoće od mene.

Tokom nekoliko nedelja Ajhman je organizovao prebacivanje svih Jevreja u dva velika geta. Jedan geto se nalazio iza Hrama Dohany koji je do danas drugi po veličini na svetu (posle Hrama Emanuel u Njujorku) u kvartu gde je živela većina Jevreja u Budimpešti, prepunoj krivudavih uličica sa košer restoranima i knjižarama u kojima su se prodavale knjige iz oblasti judaistike i Tore. Nacisti su podigli ogradu oko tog kvarta, izbacili ono malo preostalih stanovnika koji nisu bili Jevreji i sabili tamo 70 000 Jevreja.

Medju ostalima u tom kvartu rastao je Benjamin Zeev (Teodor) Hercl. Pedesetih godina, pre nego što je komunistička Mađarska prekinula diplomatske odnose sa Izraelom, nagovorio je izraelski ambasador, uz priličan napor, mađarsku vladu da dozvoli da obeleži metalnom pločom zgradu u kojoj se rodio vizionar Jevrejske države. Ime tog ambasadora je David Giladi. On je umro kada mu je bila 101 godina.

Nas su prebacili u drugi, međunarodni geto. To u stvari nije bio pravi geto, već naselje od pedeset i tri velike kuće, iznad kojih su se viorile zastave neutralnih država: Švedske, Španije, Portugalije i Švajcarske. Mi smo bili u švedskoj zgradi, u ulici Požonji, br. 14. Stavili su nas u podrum sa još 300 osoba. Iznad nas su bili hodnici u kojima su ljudi spavali, čak i na stepeništu, u svakom uglu ih je bilo. Muškarci su nestali. Bilo je samo staraca, žena i dece. Nacisti su više puta dolazili i izvodili Jevreje na "marš smrti". Prisiljavali su ih da probuše rupe na zaledjenom Dunavu, zatim bi pucali u njih i gurnuli ih u reku. Onaj ko je odlazio nije se vraćao. Bili smo izgladneli, uplašeni, prepuni vašiju. Ranjeni konji napolju nisu prestajali da ržu. Broj samoubistava rastao je iz dana u dan.

Ne znam zašto, ali najživlje sećanje iz tih dana nisu tela koja smo nosili na krov da bi se zamrzla i nisu imala čak ukus otopljenog snega, već da mi se sve vreme piškilo. Nije bilo dovoljno klozeta, a plašili smo se da izadjemo, jer su ruske kačuse neprestano slale plutone, tako da smo sve vreme stajali u redu. Desetine ljudi stajali su jedan iza drugog u redu, skakutali s noge na nogu iskri-vljenog lica. Ne verujem da postoji raj, ali pakla ima, sigurno ga ima, a u njemu nema klozeta.

Jednog su jutro odveli mamu.

Došli su i kupili sve mlade žene, one koje su još uvek mogle da hodaju. Dopustili su nam samo nekoliko trenutaka da se oprostimo. To je bila gotovo repriza mog oproštaja sa tatom. Ona se nije poslužila istim rečima, ali mama me je zagrlila i poljubila. Mama je otišla i ja sam ostao sasvim sam. Nije bilo babe ni dede, ni mame, sam u kući, pod paljbom topova, među stotinom izgladnelih ljudi, za koje sam ja bio najmanja briga. Ali, uveče se mama iznenada vratila. Kazala je "On nas je spasao."

Nije rekla ko je "On", a nije ni trebalo da to kaže. Postojao je samo jedan takav čovek u Budimpešti: Valenberg.

Na uglu ulice Valenberg i ulici Barzel u Tel Avivu postavljena je bista Raula Valenberga. Ovaj spomenik izvajao je mađarski vajar Imre Varga. Njegova visina dostiže dva metra i teži više od jedne tone. Deluje kao visoka vitka ličnost, postavljena između dva kamena postolja, ispružene ruke kao da želi nešto da dohvati. Poznata mi je dobro ta bista, jer sam ja bio inicijator da se ona prenese u Izrael, to finansirao i ubedio vlast da se postavi u Tel Aviv. To je malo što sam mogao učiniti, zaista vrlo malo.

Raul Valenberg imao je tih dana samo 36 godina. Poticao je iz aristokratske porodice poslovnih ljudi u Švedskoj. Studirao je arhitekturu, udvarao se lepim ženama i saradjivao sa uspešnom trgovačkom firmom. Ništa u njegovom životu nije nagoveštavalo da će jednog dana postati *Pravednik među narodima*, jedan od najznačajnijih. U mojim očima on je bio i ostao dokaz da se savest kod čoveka – rođenog vodje – pojavljuje tamo gde je najmanje očekivana.

Kada je počelo uništenje Jevreja u Mađarskoj Valenberg je odlučio da spasava ljude. Kako je u to vreme bio prvi sekretar u Ambasadi Švedske on je počeo da izdaje potvde hiljadama Jevreja. Mama i ja smo bili dvoje od njih. Nismo imali nikakve potrebne priznanice za to, ali Valenberg se potrudio da nas snabde neophodnim potpisima, elegantno sročnim dokumentima, što je odlično prošlo kod nacista. Oni su oduvek cenili kancelarijski čin.

Ali, Valenberg je uradio i više od toga. On je kontaktirao sa nacističkom administracijom, raspravljao se sa njihovim službenicima, prilagođavao njihovim zahtevima i tako spasavao Jevreje. U avgustu, Gerhard Schmidhuber, nemački vojni komandant u Mađarskoj, zapretio je da će se lično zauzeti ukoliko se ne ispuni Ajhmanov zahtev da se unište ostaci geta. U mnogim slučajevima njegova naredba je realizovana. U drugim slučajevima – kao kada je mama bila u pitanju – Valenberg se nije

zadovoljavao samo razgovorom i dokumentima, već je izlazio na ulicu da spase "svoje Jevreje".

Kada se malo ohrabrila, mama nam je ispričala šta se dogodilo.

Sakupili su mnogo žena, kolonu stotine mladih žena koje su se kretale praznim ulicama. Jedna od njih se usudila da upita: "Kuda idemo?" Dobila je neobičan odgovor: "U Beč".

Valenbergu je tada bilo jasno da je propast krenula. Pojavio se u crnom dugom automobilu sa diplomatskim brojem, izašao iz kola i obratio se nacističkom pukovniku koji je vodio kolonu: "Ja sam švedski diplomata, a ovde ima žena koje su pod mojim pokroviteljstvom. Zahtevam da ih oslobodite." Možda je danas teško shvatiti koliko je to tada bilo provokativno: zima, sneg, kraj rata, ubistva na ulicama, bombe, totalna anarhija i onda se iznenada pojavljuje švedski diplomata elegantno odeven, u crnom automobilu, i postavlja zahteve komandantu kolone. Da je nacista uperio revolver i ubio na mestu Valenberga, niko ne bi znao, niti primetio šta se dogodilo, niti bi se umešao.

Ipak, nacistički oficir se uznemirio, nešto je promicao, a onda naredio da se oslobode sve žene koje su imale švedska dokumenta. Valenberg ih je otpratio natrag do geta – čuvajući ih kao andjeo čuvar od svakog zla – i otplovio svojim putem.

O Valenbergovoj sudbini nije se mnogo saznalo. Kada su Rusi ušli u Budimpeštu bio je uhapšen i vojna obaveštajna služba sprovela ga je u Moskvu na "ispitivanje", gde je predat sovjetskoj mreži gulaga, odakle se nikada nije vratio. Neki zatvorenici su pričali da su ga vidjali pedestih godina, pa čak i kasnije, ali ruska vlada je objavila da je on umro 1947. godine i ostala pri toj izjavi.

Nacisti nisu bili jedini ljudi koji su nam pretili. Grupe mađarskih siledjija često su dolazile da nam otimaju ono malo imovine što nam je još preostalo. Pred našom kućom uvek je stajalo nekoliko Jevreja koji su ih sprečavali da udju. Mi, deca dogovarali smo se sa "Racima" (Srbima) da dotrčimo i javimo odraslima da zaključaju kapiju, jer stižu mangupi. Pazili smo i na to da, kada stigne hrana, na vreme javimo odraslima da stanu u red kako bi pribavili namirnice. Ja sam bio jedan od vodja dečaćkih aktivista. 25. decembra došlo je k meni nekoliko dečaka iz moje grupe da mi kažu kako žele da donesu jelku. "Šta će vam odjednom jelka?"- pitao sam ih. Pogledali su me iznenađeno. "Božić je. Danas je Božić!" – rekli su.

Trebalo mi je nekoliko trenutaka da shvatim. To su bila hrišćanska deca – deca roditelja koji su primili hrišćansku veru radi karijere ili su im se majke udale za hrišćane. Ali, to im nije mnogo

pomoglo. Rasni zakoni nacisti nisu ih priznavali i oni su poslani zajedno sa nama u geto.

Mnogo godina kasnije, kada sam u Izraelu držao, u jednom kibucu na severu, predavanje, prišla mi je jedna žena i upitala me: - Nisi li ti Tomi Lampel?

- Da, ja sam Tomi Lampel!

- Zbog tebe sam plakala – rekla mi je. – Nisi mi dozvolio da okitim jelku u Budimpešti.

Dva dana posle Božića 27. decembra 1944. godine imao sam bar-micvu. Sedeli smo u podrumu, zbijeni sa stotinom ljudi. Mama je otvorila tašnu i izvadila bočicu parfema “Šanel” koju je sačuvala iz vremena srećnih dana. “Dete moje”, rekla mi je “danas imaš bar-micvu. Nisam mogla da ti umesim kolač i ti ne možeš da pozoveš drugove, a i tata neće doći, ali bar da malo mirišeš za svoj praznik” – i onda je razbila flašicu parfema o pod i u jednom trenutku – samo jednom – zamirisao je prijatno podrum. Bio ja pobožan ili ne bio, čini mi se da je to bio moj najveći jevrejski praznik.

Jair Lapid

Zihronot aharej moti, Sipuro šel Josef (Tomi) Lapid
Keter Books, Jerusalem 2010.

Prevela *Ana Šomlo*

Hebrejsko-srpski rečnik možete poručiti telefonom na 09 882 61 14 ili mailom ninic@netvision.net.il po ceni od 70 NIS + 10 NIS za poštarinu do kraja decembra 2010.

Albahari: Strepim od velikog sukoba

Pisac David Albahari o podeljenoj Srbiji, ravnodušnosti koja caruje, tenzijama i opstanku. Religija u osnovi razdora Istoka i Zapada. Pripajanje EU jedina naša šansa

Kada gledam iz Kanade, ništa u Srbiji mi ne deluje toliko opasno ili strašno. Ali, kada dođem ovde, vidim da me daljina vara – kriza je mnogo veća nego što se čini preko okeana.

Ovako književnik David Albahari, od 1994. sa trajnom adresom u Kalgariju, ali i sa redovnim posetama domovini, svom Zemunu, slika razliku između novinskih vesti i zbilje kada se oceni sopstvenim očima.

- Iz daljine se možda situacija čistije sagledava, vidite jasno tablu po kojoj se kreću figure, ali taj pogled je očišćen od dnevnog života. A u igri su i desetine manjih figura, situacija i skandala, koje tamo ne mogu da primetim. Kao kada u šahu igraju kralj protiv kralja i bacaju u senku gomile piona i lovaca, a baš oni pletu igru i utiču na konačan ishod.

* *Ljudima ceo život ovde prolazi u krizama u nizu. Da li je to neki usud, da li je kriv geografski položaj, mentalitet ili, možda, loše vode?*

- Od svega pomalo. To je čudna mešavina, koja kao da samu sebe hrani. Taman kada se učini da je kriza prestala u jednom aspektu, ona se prebacuje na drugi. Kada se taj drugi malo zatvori, onda se ponovo javlja ono prvo.

* *I tenzije su stalne...*

- Osim tih stalnih tenzija u raznim sferama, postoji i neka sudbonosna podeljenost među ljudima. Podeljenost gotovo u svemu. Podeljenost koja je svugde blizu ravnomernoj deobi na dva dela, raspolućenosti. Ili sa nekom neutralnom masom ljudi između, na sredini.

* *Ima li antisemitizma u Kanadi, u toj multikulturnoj, multietničkoj zemlji?*

- Ako na antisemitizam gledate kao na zbir događaja u jednoj godini, onda postoji u Kanadi. Svake godine jevrejska zajednica zabeleži 200-300 antisemitskih izgređa, od rušenja spomenika, sknavljenja sinagoga, pretnji preko telefona ili interneta... Znači, ima ga i u Kanadi, iako je multikulturna u najboljem smislu te reči, dok je Evropa sada počela multikulturu da smatra nekim ružnim izrazom.

** Kako mislite - ravnomerna podeljenost?*

- Kao da je neki usud učinio da je u svemu narod podeljen, oko svakog pitanja. Taj balans je nekako uvek izjednačen i niko se ne usuđuje da se malo pomeri, na jednu ili drugu stranu. A jedino tako stvari mogu da se pokrenu. Kao da smo zaglibljeni u močvari.

** I, kako će se onda "partija" koju ste pomenuli završiti?*

- Nekada pomislim da se sve ovde završava patom. Svaka priča vodi u pat poziciju. Caruje nekretanje koje je pogubno. A sada je sudbonosan trenutak za Srbiju. Trenutak odluke šta i kako dalje.

** Ovde je običaj da se patovi završavaju dramatičnim događajima. Valjda smo to prevazišli.*

- Ja se nadam, mada neka dešavanja na ulicama bude neugodne asocijacije. Divljanja na ulicama mogu da budu uvod u šta god hoćete.

** Ipak ne stojimo u mestu, krećemo se ka Evropskoj uniji...*

- Zaista mislite da je postignut konsenzus oko toga?

** Čini se da jeste.*

- Da, ali okleva se da se direktno pita narod, da se time stvari pokrenu. To što se rešava na konferencijama, zasедanjima ili u kancelarijama - to nije narod. A u narodu, koliko čujem, stvarno je haotično... Ne znam da li je uopšte moguće predvideti svaku opciju koja bi mogla da nastane. Meni sve deluje otvoreno.

** Nije valjda baš sve...*

- Verovatno nije, ali, kada istorijski pogledate, bilo je i najneočekivanih događaja. Srbija ima tu nesreću da se često nalazila u takvim situacijama.

** Poslednjih deset godina u Srbiji su, ipak, postavljene osnove demokratije, makar što se izbora vlasti putem izbora tiče... Valjda je to garancija da više neće biti novih šokova?*

- Ljudi često ne koriste ono što demokratija nudi. Malo toga imamo u našoj istoriji što nas uči kako da iskoristimo demokratiju. I u Kanadi, recimo, pojavljuje se nešto što se naziva bolest demokratije - mala izlaznost na izborima. Ljudima je izgleda postalo nevažno da raspolazu demokratijom. Jedina dilema tamo, kada su izbori u pitanju, jeste da li će biti smanjeni porezi.

** Znači, tamo je poreznik figura broj jedan...*

- Da, on može da radi šta hoće, može da kontroliše račune u banci, svaki dolar koji potrošite... Imate ljude koji to zloupotrebljavaju, cinkare, dešava se da žena prijavljuje muža ako su u sukobu, ili da komšija prijavi komšiju jer ima luksuzna kola.

** A mi smo mislili da smo najveći cinkaroši.*

- Ma ne, ima toga tamo koliko hoćete. Kada bi ovde neko to uradio, odmah bi se reklo, kao sada za ovu komunalnu policiju - država uvodi diktaturu. Nije to diktatura. To je mehanizam koji mora da funkcioniše. Ako uvedete zakon, prividno banalan kao što je zakon o pušenju, a ne sprovedite ga, onda nećete sprovesti nijedan drugi zakon.

** Ima li ga i u Kanadi?*

- Reakcije tamo na zakon o pušenju, koji je donet pre nekoliko godina, bile su potpuno identične kao u Srbiji. Prvo se govorilo - propašće svi restorani, pa će propasti sami pušači... Sada je to prošlo. Smirilo se. S tim što su oni prepustili gradovima da to regulišu. I radili su to postepeno. Prvo su zabranili u parkovima, pa privikavali ljude... U Kanadi je sada druga opasnost, da anti-pušački lobi, pošto je osvojio sve što je hteo, želi da prodre u kuću, u porodicu, u ono što se tamo smatra nedodirljivim - lični prostor, ličnu svojinu. Da se i tamo zabrani pušenje. To je već Orvelova država.

** Da se vratimo u Srbiju. Šta je sprečava da se brže integriše u razvijeni svet?*

- Ljude možete da navedete da veruju u šta god hoćete, pa i da je Evropa nešto loše. Kad dolazim iz Kanade preko Frankfurta avioni su sada puni naših ljudi, pa opet čujem priče kako su protiv te Evrope. Oduvek sam zastupao ideju pripajanja Evropi, jer mi se to čini kao jedini put koji Srbiji može da obezbedi ekonomski razvoj. Srbija ima fantastičan prirodni položaj, na mestu koje je Evropi potrebno...

** Otkud onda skepsa prema Uniji kod mnogih u Srbiji?*

- Rekoh već da ljude možete da ubedite u bilo šta. Mnogi ljudi su antisemiti iako nikada nisu videli Jevreje. Primer može biti Japan, gde ima dosta antisemitizma iako nema Jevreja. Ima, međutim, antisemitskog mehanizma.

** Možda bi bilo drugačije da nam se perspektiva ulaska u Evropsku uniju stalno ne udaljava, gubi u magli, što kod naroda stvara nervozu, nevericu.*

- Verovatno postoji i uverenje da ulazak u Evropu znači dalje siromašenje. Ali, zar vam se ne čini da popuštanje u samoj regiji, u odnosima sa našim bivšim sugrađanima, da je i to neka vrsta kretanja prema Evropi?

* U Srbiji stalno osećamo da nismo ni Istok ni Zapad, da smo na razmedu. Šta smo mi - Istok, Zapad, mešavina?

- Zbog prisustva Otomanskog carstva prvi odgovor bi bio da smo Istok, ali ne bih prihvatio Istok kao opciju kojoj ovaj narod pripada. Jesmo bili na granici. Meni kao piscu je ta granična situacija zanimljiva, u umetničkom smislu podsticajna, ali može da bude kobna u životu.

* Jevrejski narod, kojem pripadate, uz sve nedaće, uvek je nalazio snage da opstane. Rasut je po svetu, ali ima snage da se održi. Srbi, čini se, nemaju tu snagu, brzo se asimiluju...

- Najbolje poznajem ljude prve generacije, koji su došli u Kanadu poslednjih godina. Još je rano da se tu nešto zaključa, tek od druge generacije može da se vidi koliko deluje sredina. Čini mi se, ipak, da Srbi ne gube tako lako identitet. Ono što se prvo primeti kada su u pitanju Srbi napolju jeste da nema dovoljno organizovanosti. Postoji samo crkva kao mesto okupljanja, ali u crkvu idu vernici.

* Bili ste nedavno i u Hrvatskoj, promovisali ste vaš roman "Ćerka". Ima li tamo još uvek nekih tragova jugo-sfere?

- Ima, ali sa nekom svešću da nema povratka na staro. Bio sam nedavno i u Beču, na nekoj konferenciji. Došli su pisci iz svih delova bivše Jugoslavije. Na prvim takvim konferencijama posle rata bilo mnogo nesporazuma, optuživanja. Sada sam prvi put bio na konferenciji gde niko nikog nije optuživao, gde je svako, naprotiv, govorio o svojim problemima. Pitanje sukoba nije više u prvom planu. Niko od prisutnih nije krio svoja pomalo nostalgična osećanja, pa čak i mladi autori, od tridesetak godina, kojima ta Jugoslavija ne bi mogla ništa da znači.

* Vaš sin se vratio u Srbiju...

- Moj sin je u Kanadi završio studije i vratio se u Beograd. Studirao je političke nauke i, kad ih je završio, rekao mi je: Kanada mi je dosadna kao politička zemlja i idem tamo gde se nešto zbiva. A iz Srbije je otišao kao dečak od sedam godina! Sada se potpuno vratio, preselio, zaposlio i vidi svoj život kao pripadnost ovom mestu i Evropi. Evropsko oseća mnogo vrednijim od američkog. Znam još nekoliko takvih primera.

* A oaza mira, kako ste govorili o Kanadi?

- Mi ovde smo navikli da nam je svaki mir sumnjiv. Mislimo da se nešto sprema, da treba biti na oprezu.

* Da li ste vi srpski, jugoslovenski, kanadski ili jevrejski pisac?

- Zemunski.

* To objedinjava sve. Ili ste možda kosovski, jer ste rođeni u Peći?

- Čak sam i čuo da sam stavljen u neki leksikon kosovskih pisaca, što mi je bilo čudno, pa mi je rečeno: tamo si se rodio. Ja moj književni identitet prihvatom u svim tim vidovima, svaki čovek ima više identiteta.

* Rekli ste jednom da dobar svet mogu da naprave samo dobri ljudi. Vidite li te dobre ljude, u Srbiji, u Kanadi, bilo gde u svetu?

- Ima dobrih ljudi, ali, što se kaže, treba sa nekim da živiš da bi video kakav je čovek. Ima dobrih ljudi, ali strašno je što ima mnogo ravnodušnih ljudi. Ravnodušnost, nezainteresovanost za drugog, nespremnost da se drugome pomogne, u bilo kom vidu, sprečava dobre ljude da postanu još bolji. A ravnodušni niču kao korov.

* Bojite li se zbog toga za budućnost sveta?

- Strepim od religijskog sukoba. Nekako mi se čini da pred svetom stoji velika mogućnost sukoba Istoka i Zapada, zasnovana baš na religijskim osnovama. S tim što Istok nije jedinstven, podeljen je. I ne znam kakva bi išla linija podele u tom sukobu. Uzmite Izrael kao primer, kao moguću liniju spajanja i razdvajanja. Nepopustljivost dovodi do toga da je stalno sve na ivici pucanja.

Zoran Miljatović, Novosti, 13. novembar 2010.

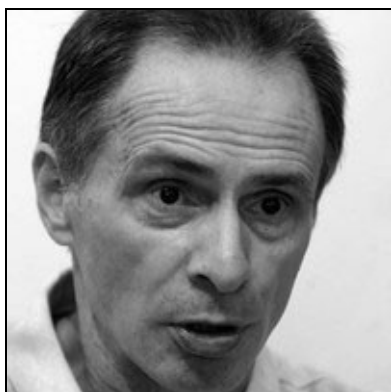
Jesenje misli

Šekspir je lepo zapisao: Bednici nemaju nikakav drugi lek osim nade

Kako godine odmiču, sve lepši i sve čudsniji postaje mi svet. Imam na umu, recimo, savršenu strukturu ruže i tajanstveni lavirint presečenog nara. Satima bih mogao da uživam u njihovom savršenstvu. Ili u kompaktnosti orahove ljuske, u navojima glavice luka. Kako jadno, u poređenju s njima, deluju „buka i bes“ ljudske egzistencije! Da, Šekspir je bio u pravu: život jeste jedno „veličanstveno ništa“, „priča koju idiot priča“ i od koje mi čujemo samo njegove neartikulisane glasove.

Zaključak se sam nameće: Čovek je uljez u svetu koji nas okružuje, on je novopridošlica, došljak koji ne namerava da se prilagođava drugima, ali koji je rad da druge prilagodi sebi. Jedno pitanje i dalje ostaje: Ko je, onda, idiot koji priča životnu priču?

Pogledajmo ovako: na sceni su, da tako kažemo, čovek kao simbol ljudskog roda, svet kao simbol nekog nejasnog ali genijalnog nadahnuća, pesnik koji savršeno pretvara stvarnost u reči (i, dakako, reči u stvarnost) i, na kraju, idiot. Da je Šekspir svoju dramu (a reč je o „Magbetu“) pisao danas, politička korektnost ne bi mu dozvolila ni da pomene idiota a kamoli da ga uvede na scenu. Istini za volju, idiot se i ne pojavljuje na sceni jer u tom trenutku nije bio potreban autoru, ali nema sumnje da bi ga on brzo uveo u radnju samo da mu je bio potreban. A lako mogu da zamislim da bi Šekspirov izbor zapravo bila idiotkinja, odnosno, neko od dečaka sedefastih obraza koji su igrali ženske uloge u pozorištu tog vremena.

Dakle, na sceni koja je zapravo gola, te tako neodoljivo podseća na opustošene scene iz Beketovih drama, sedi idiotkinja, jedri dečak koji je izazovno odigao svoju haljinu, tako da mu butina zasija svaki put kada se pomeri. Malo kasnije, na scenu stiže Život, koji toliko pilji u dečakovu butinu kao da nikada nije video nešto slično. Pesnik, koji sedi u jednoj od loža, okružen ženama, pomišlja kako bi sve to trebalo preraditi i napisati novu verziju u kojoj bi život dobio mnogo veću ulogu. On je čak spreman da krene istog trena da se baci na posao, ali dospeva samo do vrata, odakle ga vraćaju nazad dve gole ženske ruke.

Možda bi, da je bard uspeo da se iskobelja, i taj čuveni citat zvučao drugačije i ne bi smetao onim čistuncima koji navodno žele da očiste jezik od svih nepravdi, ali ja sam ipak srećan da se to nije desilo. Jer, kada se osvrnem, vidim da su naši životi doista sastavljeni od blebetanja raznih spodoba, kojekakvih navodnih lidera, političara i bankara, kraljeva i generala, koji su se prosto nadmetali u tome ko će pre da nam pojede dušu. Pri tom se pravdajući da to rade samo zato da bi sprečili druge da nam urade isto. A za to vreme život se i dalje odigravao na onoj praznoj sceni na kojoj svi i dalje čekamo Godoa, iako ne znamo šta će se tada desiti. Ali zato uvereni da se u nadi nalazi bar neki spas.

Neki Beketovi junaci kasnije nalaze utočište u kantama za đubre, ali čovek ipak ne bi smeo da dopusti da neko od njega pravi otpadak. Dovoljno lepote postoji u svetu za sve nas. Pogledajte ružu ili pomirišite tek ubranu krušku, i pomislite: Ovo je moj svet i niko mi ga ne može oduzeti. Već su nam oduzeli sve što su hteli; već su nas pretvorili u poslušnike koji trčkaraju oko kao zbunjeni mravi; već su nas ubedili da verujemo da život bez mobilnog telefona nije moguć (kao da pre izuma te sprave nije bilo života!) i tako nam omogućili da im omogućimo da, ako to požele, znaju sve o nama; već su nas naučili da bez pogovora prihvatamo svako spuštanje granice dostojanstvenog ljudskog života.

Sve to je zamenjeno nadom, nadom u bolji život, nadom u bolje sutra, bolje juče, bolje danas. Šekspir je lepo zapisao: Bednici nemaju nikakav drugi lek osim nade. Pitanje je samo dokle može da traje ta krhka struktura nade, koliki teret može da izdrži kada nas, kao most, jednom povede u tu obećanu zemlju u kojoj će svima nama biti bolje.

A ako ne bude? Ne sekirajte se, uvek nam ostaju kante za đubre.

David Albahari, *Politika*, 15.10.2010.

Ana Šomlo UVEK OVDE, PONEKAD TAMO

Šezdeset i sedam mahom kraćih tekstova, s obzirom da su izlazili na ograničenom prostoru različitih rubrika u dnevnim i nedeljnim listovima jugoslovenske i izraelske štampe, pisani su u datom aktuelnom kontekstu i u povodu koji ih čini Žurnalistički privlačnim i sadašnjim čitaocima.

"PEŠIĆ I SINOVI", Beograd, Topličin venac 17
Tel. 381 11 21 83 740; e-mail: dimitri1@yubc.net;
veca.pesic@gmail.com

Tri nedelje u posjeti Izraelu

Za vrijeme i nešto iza Drugog svjetskog rata živio sam u Rimu. Rimljani vole anegdote. Tako se pričalo da su tri strana novinara tražila audienciju kod Pape. Vatikanski Sekretarijat je obavjestio novinare o danu i satu kad će biti primljeni. Nakon pozdravnih riječi, Papa pita prvog novinara: "Je li sine, kako dugo ćeš biti u Rimu?" Novinar odgovara: "Nedelju dana."

"Vrlo ljepo," reče Papa, "ti ćeš vidjeti mnogo toga za 7 dana."

Isto pitanje postavlja Papa drugom novinaru. "A ti?" "Vaša ekscelencijo, ja ću biti ovdje tri nedelje."

"A pa ti ćeš vidjeti mnogo manje nego tvoj kolega," reče Papa, pa se okrene trećem novinaru. "Koliko ćeš ti biti u Rimu?"

"Ja ću biti ovdje 4 mjeseca." Na to Papa usklikne: "Za tebe se brinem. Ti ćeš malo toga vidjeti i razumjeti o ovom čarobnom gradu."

Sjetio sam se te anegdote početkom oktobra prilikom zadnje posjete Izraelu.

Prvi put u Izraelu, 1961. vodila nas je familija od Ejlate do Metule. Bili smo svugdje. Mitzepe Ramon, Aškelon, Tel Aviv, Jerusalem, Caesarea, Kineret, Mrtvo More, Safed, i sve između. Iskopine, sinagoge, crkve i džamije. SVE SMO VIDJELI u 10 dana.

Idućih godina smo dodali Yamit, Šarm el Šeik, predgradje El Ariš, Suecki kanal, Gazu, Jordan i Egipat.

A sad? Tri nedelje, sa bazom u Tel Avivu, je-dva smo stigli da vidimo novi dio Muzeja Izrael, Mamilu, te brzi skok u Haifu, u Hederu, i to je sve. Ipak, umjesto posjete lijepim i važnim mjestima Izraela, vratili smo se u Ameriku sa mnogo utisaka, osjećaja i pouka o duhu i stanju izraelske stvarnosti. Ovog puta, iz mnogo razloga, to je bilo važnije.

Česti posjetilac Izraela sa čudom prati njen fizički napredak. Svuda se vide nove ceste, gradnje, neboderi, parkovi. U mnogim slučajevima veoma uspješne i estetski krasne gradnje. Kombinacija slobodnih arhitektonskih stilova, često u zelenilu, daje Izraelu naročiti utisak uzevši u obzir da je sve to stvoreno na rubu pustinje.

Tesko je razumjeti kako je Izrael izbjegao ekonomsku krizu koja vlada u Evropi, Americi i mnogim drugim državama. Životni standard u Izraelu je na prilično visokom nivou, bar tako to vidi turista! Po objavljenoj statistici prosječan prihod u Izraelu je 8,602 šekela godišnje (\$ 2390), što je blizu ili više od prosječnog prihoda u nekim

evropskim zemljama, a da i ne govorimo o susjednim. Kakva su objašnjenja za ovakav uspjeh? I koliko ima onih koji još ne dijele prosječne dohotke? Izgleda da je cijelokupni finansijski aparat zemlje bio oprezniji nego drugdje. Treba tome dodati intelektualno bogatstvo i vrlo naprednu tehnologiju. U širem smislu, ovo je od velike važnosti za Izrael.

U današnjem Izraelu ima i ironije. Ko bi mogao misliti još, recimo, prije 35 godina da će ta zemlja imati imigracioni problem!? Hiljade ljudi iz Sudana, Somalije, Filipina, Moldavije, i drugih zemalja, plaćaju velike sume da bi mogli ući legalno ili ilegalno u Izrael. Oni koji dolaze iz Afrike moraju preći Sinaj, gdje egipatske patrolе pokušavaju da ih zaustave. Mnogi ginu na tom putu. Kako se može objasniti arapskom svijetu da Afrikanci stavljaju sebe u životnu opasnost da bi mogli ući u Jevrejsku državu!?

Kao u svakoj familiji tako i u našoj u Izraelu, postoje različita ekstremna gledišta. Naravno, to je pravo slobodnih građana da se opredjele prema svojim interesima. Treba istaći da izraelska štampa sa velikim elanom slobodno komentariše zbivanja o društvenim i međunarodnim događajima. Teško je reći da li postoji ravnoteža između ekstremnih pogleda, ili vlada neka ravnoteža u političkim analizama. Mi, Jevreji, imamo talenat za kontroverzne stavove.

U međunarodnim odnosima, u ovom slučaju u Sjevernoj Americi, postoji niz predmeta koji traže objašnjenja i rješenja. Odmah pada u oči stav o "dva naroda; mogućnost izraelske intervencije protiv iranskog atomskog naoružanja; pokušaj rješenja "palestinskog" pitanja i odnos sa 57 islamskih zemalja.

U Izraelu čovjek dobije prilično skeptične odgovore. Većina onih sa kojima smo razgovarali su pomenuli da su svi pokušaji u pravcu mira do sada odbijeni sa arapske strane. Povlačenje iz Lebanona, stvaranje Palestinske autonomne vlasti na Zapadnoj Obali, povlačenje iz Gaze, pripreme po školama i društvu o mogućnosti stvaranja Palestinske države, sve to nije još imalo efekta na pregovore. Istinu rečeno, Palestinci su tokom godina uspjeli da veliki dio svijeta "vidi" postojeće probleme sa njihovog gledišta. Mnoge definicije internacionalnih razgovora se zasnivaju na palestinskim obrazloženjima. To se ovdje u Americi zove "the Palestinian narrative." (Palestinska priča). U Izraelu o tome postoji samo djelomična svijest. Na primjer, svijet je prihvatio izvjesne pojmove i pojave sljedeći palestinske propagatore: "prava Palestinaca", "zelena linija kao granice buduće Palestine", "okupacija", "gubitak

ljudskih prava i imovine", "uništavanje palestinskog identiteta, grubost okupatora" itd.

S tim u vezi, moj nećak, izraelski oficir u rezervi, odveo nas je na brdo na Zapadnoj Obali, oko 7 kilometara istočno od Rosh Ha Ayin, skoro nekoliko metara od "zelene linije". Pita me moj nećak: "Šta vidis?" Odgovorio sam: "Tamo vidim avione kako se spuštaju na aerodrom Ben Gurion, malo prema zapadu predgradje Tel Aviva, a sjevero-zapadno, svjetla Natanije" (bio je sumrak).

"Eto vidiš", reče moj nećak, "to je naš problem. Ako ovo mjesto postane arapski teritorij, sve što vidiš može se napasti najobičnijim vojnim arsenalom. Ipak, uzevši u obzir veći horizont, da li je pametnije tražiti neku vrstu rješenja za osnovne probleme, ili ostaviti idućim generacijama Izraela da kroz sukobe održe sudbinu zemlje.

Kao pripadnik Američke Federacije, znam da su ovdje mnogi zabrinuti zbog pritiska teoloških krugova koji imaju previše veliki uticaj u važnim odlukama Vlade. Teško pitanje, jer u anglo-saksonskim zemljama vjera je odvojena od civilnih vlasti.

Naravno, ovo teološko pitanje je još kompliciranije, jer postoji niz novih pojava u jevrejskom svijetu. U Izraelu se na to gleda sa nepovjerenjem. Mnogi Jevreji u svijetu ne pripadaju ekstremnim strujama judaizma.

Niko nema "kristalnu loptu" da sagleda budućnost. Ipak, ako se vidi dosadašnji razvoj Izraela, kao i energija za obrazovanje novog naraštaja, budućnost je optimistička.

Tu ne spadaju oblaci mogućih ratova, već nada da će Izrael savladati sve napade izvana.

Nakon bezbroj tragedija kroz stoljeća, trebalo bi da budemo optimisti u pogledu budućnosti Izraela.

Joseph Gottfried, West Palm Beach, FL.

Sudionici »Bejahada« posjetili logor Kampor na RABU

Gradonačelnik Raba Zdenko Antešić i predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista otoka Raba Ivo Barić bili su domaćini većoj skupini pripadnika Židovskog naroda s područja bivše Jugoslavije koji su jučer posjetili otok Rab u okviru tradicionalne manifestacije »Bejahad«.

Cilj njihovog posjeta bio je obilazak mjesta nekadašnjeg talijanskog fašističkog logora u Kamporu, gdje su brojni Židovi bili zatočeni, a mnogi nažalost i izgubili svoje živote. Pored velikog obeliska na Groblju žrtava fašizma položili su vijenac i zapalili svijeće u znak sjećanja na žrtve fašističkog terora, a Ivo Barić upoznao ih je s povijesnim činjenicama i podacima o samom logoru. Svoj posjet Rabu iskoristili su i za razgledavanje Raba i njegovih kulturno-povijesnih znamenitosti. (R. J.)

BEJAHAD 2010. u Novom listu

**PREDSTAVLJENA KNJIGA »KRUH NAŠ«
PREDRAGA MATVEJEVIĆA**

Otvaranje Europi

Židovska kulturna scena otvorena je 24. 8. 2010. navečer u Kongresnoj dvorani hotela »Adriatic« prigodnim govorima gradonačelnika Opatije Ive Dujmića, direktora i osnivača Bejahada dr. Vladimira Šalamona i riječima Ankice Marinović, koja se obratila sudionicima manifestacije u ime predsjednika RH Ive Josipovića. Kraćim nastupom svoj je cjelovečernji, sinoćnji koncert, najavio azerbejdžanski pijanist David Gazarov, a prikazan je i film Eve Kraljević »Bejahad 2009«.

Govoreći o povodu kojim je manifestacija pokrenuta – okupljanje i druženje pripadnika židovske zajednice s područja bivše Jugoslavije nakon njena raspada – dr. Vladimir Šalamon je rekao kako se od ove godine Bejahad otvara Europi:

– Jedan dan programa prepustili smo predstavnicima talijanske židovske zajednice koji će govoriti o piscima Albertu Moraviji i Primu Leviju, a već iduće godine ugostiti ćemo predstavnike židovskih zajednica iz dviju europskih zemalja. Uz djelovanje Bejahada mladih, mislim da naša manifestacija, koja počiva isključivo na entuzijazmu i želji da se okupljamo oko programa kulture, ima smisla i svoju budućnost, zaključio je dr. Šalamon.

Dnevni programi Bejahada počeli su predstavljanjem najnovije knjige Predraga Matvejevića »Kruh naš«, o kojoj je uz autora govorio književnik i publicist Miljenko Jergović. Konstatacijom da je knjiga o kruhu u Hrvatskoj prošla nezapaženo – dijelom zbog reputacije samog autora, koji u službenim hrvatskim kulturnim krugovima baš i nije omiljen, a dijelom i zato jer se u Hrvatskoj o knjigama više i nema gdje pisati – Miljenko Jergović je počeo svoje predstavljanje Matvejevićeve knjige.

– Zagreb je jedina metropola u Europi u kojoj se ne tiska ni jedna novina koja ima stranice kulture. Pravu kulturnu rubriku još možete (uz splitski i osječki dnevni list) jedino naći u riječkom »Novom listu«, a ova dnevna novina jedina još ima i tjedni kulturni prilog »Mediterran«. Stoga ne čudi što je knjiga »Kruh naš« prošla bez odjeka u javnosti, iako se radi o važnoj, izazovnoj i nezaobilaznoj temi, pa prema tome i knjizi – rekao je Jergović, napominjući da je knjigu o kruhu – općoj i sveprisutnoj, gotovo konstitucijskoj temi naše civilizacije – napisati teško, opasno a istovremeno izazovno i veličanstveno.

Gladni kruha

– Predrag Matvejević napisao je malu povijest kruha u našoj civilizaciji i onima koje se na nju reflektiraju, a pokušao je ponešto reći i o simboli

kruha i kruhove metafore. Jer, kruh je jedna od najupotrebljavanijih riječi – sve počinje i završava kruhom – kao da je kruh jedini razlog našeg života... Ovom knjigom Matvejević nagovještava neke od razloga zbog čega je to tako – zaključio je Jergović, između ostalog ističući jednu Matvejevićevu tezu koja mu se čini »pravilom svih pravila«: »Kod sirotinje se jede najbolji, najukusniji kruh«!

Autor je rekao da je ideja za knjigu o kruhu čekala u njemu desetljećima, a temeljno uporište je našla u gladi zatočenika u koncentracijskim logorima:

– O kruhu sam slušao još kao dječak – moj otac je 1942/43. poslan na prinudni rad u sjevernu Njemačku, gdje je bio »željan kruha«, a do smrti nije zaboravio protestantskog svećenika koji je izmučene i izgladnjele logoraše pozvao u svoju kuću i ponudio kruhom i vinom... Kada je pored naše kuće 1945. godine prolazila kolona zarobljenih Nijemaca, otac me poslao da (skriven ispod košulje) odnesem Nijemcima kruh. Kad sam ga kriomice pružio jednom mladom, plavokosom mladiću – on se rasplakao... U Odesi sam sedamdesetih godina posjetio obitelj mog oca, s kojom je izgubio svaki kontakt i doznao da mi je stric umro u gulagu – gladan kruha...

Jedini neuspjeh Adolfa H.

Na ovogodišnjem Bejahadu izvedena je predstava Zagrebačkog kazališta lutaka »Jedini neuspjeh Adolfa H.« u režiji i likovnoj opremi jednog od najsvestranijih hrvatskih umjetnika Zlatka Boureka. Bila je to prilika za susret s autorom koji je više od pedeset godina prisutan u različitim segmentima hrvatske kulture – od kiparstva i slikarstva, preko crtano i igrano filma do kazališnih predstava, za koje potpisuje režiju i cjelokupno likovno rješenje.

Zlatko Bourek rođen je u Požegi (1929. godine), završio je Akademiju primijenjenih umjetnosti u Zagrebu i kaže kako svoju estetiku duguje širokim interesima, ali i profesorima Akademije koji su ih poticali.

– Zauvijek ću pamtiti moje drage profesore Branku Hegedušić i Kostu Angelija Radovanija. Oboje su bili bauhausovci, a ja, već tada sklon i teatru i filmu, dugujem im zahvalnost što su podržali moju želju da paralelno radim različite stvari, ali u osnovi – uvijek jedno te isto, kaže Zlatko Bourek s kojim razgovaram o njegovom umjetničkom životu.

Zaključuje kako ga je širok raspon interesa – koji je osim likovnosti zadirao duboko i u književnost, povijest umjetnosti, filozofiju – vodio i dovodio u različite situacije, sredine, ali je pritom uvijek ostao svoj:

– Bio sam i ostao vjeran figuraciji, a kao Slavoncu i na neki način »švabofilu«, pripadam ekspresionizmu. To se posebno vidi na mojim crtežima iz vojske, koji su intimna pobuna mladog čovjeka protiv gluposti i represije. Jedina oaza privatnosti bio je vojnički sanduk i ja sam svoje crteže koji su nastajali u trenucima nemoćnog bijesa – spremio u taj sanduk i

zaboravio. Nedavno sam ih našao i potpuno se iznenadio njihovoj snazi. Na insistiranje Tonka Maroevića, ti su crteži predstavljeni na mojoj aktualnoj izložbi u Splitu.

Čamci i kruh

Obilježje cjelokupnog likovnog stvaranja Zlatka Boureka je groteska, koja u osnovi nosi tipičan ravnicaški smisao za humor i ljubav prema životu, uvriježen u mentalitetu poput folkloru. Zato Bourek i kaže da svoje ideje i inspiraciju crpi iz slavonskog distiha – to je ono kad u kavani »Kod javora« jedan prijatelj započne, a drugi završi peckavu i uvijek pomalo lascivnu rečenicu u stihu, koja je pravi odraz situacije i stanja duha.

– Takav humor nastaje samo u slavonskoj ravnici, gdje je čovjek najviša planina... i to je ono što se osjeća na mojim slikama: veselost i dobrohotnost daje mi snagu u životu i u slikarstvu. Zato rijetko gledam TV ili čitam novine, jer one šire očaj i tugu... a ja nastojim pronaći stvari koje podstiču, stimuliraju..., kaže.

No, humor i životna radost tek je jedno lice umjetnosti Zlatka Boureka i više se naslućuje u boji i formi nego sadržaju. Motivi njegovih radova vrlo su često čamci i kruh. A to su pak reminiscencije na drugi svjetski rat koji mu je obilježio ranu mladost.

– Čiklovi kako u Slavoniji nazivaju čamce, na mojim slikama ne služe da bi se »šalabajzalo« gore-dole, već da bi se bježalo na drugu obalu rijeke... što je usađeno u nas koji smo od 1941. do 1945. imali neke probleme sa svojim podrijetlom... Darko Fišer, predsjednik židovske općine u Osijeku, jednom mi je rekao kako na mojim slikama vidi mostove i mitnicu iako ih nisam naslikao. Jer prijeći rijeku i proći mitnicu – bilo je najveći stres. S istim žarom me nije i dalje stalo do tih motiva...

Crtani film

Zlatko Bourek počeo se baviti crtanim filmom kao crtač podloga i odmah je zabilježio uspjeh, a od 1960. godine radi crtane filmove prema vlastitim scenarijima. Među najuspješnijima su legendarni »Bečarac«, »I videl sam daljine meglene i kalne...«, »Mačka«, »Školovanje«, »Ručak...« A Bourek kaže da taj segment svog rada duguje Fadilu Hadžiću:

– Imam dojam da Fadil Hadžić nikada neće biti dovoljno cijenjen – zaboravlja se da je on »izmislio« Vjesnik u srijedu, crtani film, satiričko kazalište, snimio najviše igranih filmova u Hrvatskoj – dakle bio je pravi pokretač. On je poticao crtače, a među njima i mene kao kipara – jer za crtani film u sebi morate imati objedinjena mnoga umijeća. Bili smo zaljubljeni u crtanje i samo smo crtali, crtali, crtali...

Danas ako mladi čovjek već na prvoj godini ne dobije pare za film – potpuno je obeshraben. I ja ga razumijem. A mi smo 20 godina šutjeli i radili. S užitkom! Ne solim pamet nikome, ali to je vrsta posla od koje nema bogatstva. Ako se crtani film ne radi iz plezira – onda sve skupa nema smisla. Evo, imali smo jednog Baltazara kojeg smo sad konačno obnovili i pokušavamo ga ponovo prodati – formirala se i grupa ljudi koji se bave Baltazarom i svime oko

njega. U međuvremenu je svijet jako napredovao i ako želimo biti na tržištu, moramo biti bolji od, recimo, Simpsonovih, a to je jako teško... Ipak, naš Baltazar je nešto drugo, napravljen je poetski, bez okrutnosti i možda upravo danas on može biti naš »brand«. Držite nam fige...

Brehtijanski teatar

Već pedeset godina Zlatko Bourek je predstavnik jednog vrlo specifičnog teatra u Hrvatskoj – »teatra figura« – kao stvorenom za siromašne ljude, a pogotovo za jednog umjetnika koji sam radi figure. Jer, Bourekove figure jednako su groteskne kao i njegove slike, kao da su izišle iz njegovih ranih crteža – svaka zrcali karakter lika koji predstavlja.

Predstava kojom je Bourek osvojio svijet i gostovao na najvećim kazališnim festivalima Europe, sve do Južne Amerike, je »Hamlet« kojeg prema Shakespeareu potpisuje Tom Stoppard i Zlatko Bourek, u izvedbi Teatra &td. Iako se činilo prirodno nastaviti tim putem, Bourek koji je nudio nove ideje na trag u kojim je krenuo, naišao je na odbijanje nov ravnateljice Teatra&td:

– Mani Gotovac mi je odmah rekla da se moj teatar ne uklapa u njenu koncepciju i ja sam – umjesto da čekam i molim – prihvatio ponudu iz Berlina i osam godina radio u kazalištu »Hans Wursth Nachfahren«, gdje sam najviše uspjeha imao s postavljanjem Čehovljevih jednočinki.

Moj teatar je brehtijanski, dakle opet veza s ekspresionizmom – to je zločesti, proleterski, siromašni teatar, koji niti je ljigav, niti insistira na pretjerano pametnom kinsleraju. Često kažem mojim prijateljima, redateljima Georgiju Paru i Božidaru Violiću da će do kraja života raditi pametne predstave, a mene neka puste da radim malo drugačije. Jer uz moje kazalište usko je vezana i moja likovnost, a ona ima crtu nečeg zaigranog. Taj teatar koji ja radim je vrsta japanske tehnike, jako jednostavna, u kojoj ljudi gotovo i nema – to nije kazalište lutaka već teatar figura – a te figure su zubate, pomalo zločeste..

Ispred vremena

Svoju kazališnu estetiku Zlatko Bourek je više puta realizirao u Hrvatskoj u suradnji s Joškom Juvančićem, Lukom Paljetkom, radio je u Ljubljani, Splitu, Dubrovniku, a posljednjih je godina na sceni HNK-a u Zagrebu igrana predstava »Dibuk« u njegovoj režiji.

– To je klasični komad iz židovske kulture, a reakcije su bile – podijeljene. Jedan sveučilišni profesor mi je čak i zamjerio što sam u HNK-u postavio židovski komad. Dao sam mu kartu za predstavu i, nakon prvog čina mi se izvinio riječima: »Vidiš kakvi smo – neuki. A od toga ide primitivizam, zloća...«

Svoj osamdeseti rođendan Zlatko Bourek obilježio je predstavom za odrasle u Zagrebačkom kazalištu lutaka, za koju je potpisao scenarij, režiju i nacrt lutaka – »Jedini neuspjeh Adolfa H.« – tipičnim bourekovskim teatrom figura:

– Nagovaram direktora ZKL-a Nikolu Čubelu da koristi svoju scenu uvečer za odraslu publiku. Prava je šteta da u središtu grada imamo kazalište koje ujutro živi, a u večernjem je terminu – mrtvo! Imam

niz planova za predstave teatra figura, koje nisu soljenje mozga ali jesu žalac...

– Zapravo, nedostaje mi vremena za sve ono što bih još želio napraviti, kaže Bourek, odgovarajući na moju konstataciju da je uvijek bio ispred svog vremena:

– Ispred svog vremena? Možda, ali samo zato jer sam toliko mnogo radio. I to istodobno. To se danas zove multimedijalni umjetnik. A nekad su to bili primijenjeni umjetnici s osjećajem za sredinu u kojoj žive... Stalno govorim mladim umjetnicima koji pate što s trideset godina već nisu na naslovnici Globusa: Umjetnost je zadovoljstvo! Moraš uživati dok radiš, osobno konzumirati rezultat svog rada i biti sretan zbog toga. Ako te vrste zadovoljstva nema – onda se umjetnošću ne treba baviti.

KONCERT DAVIDA GAZAROVA I BOŠKA PETROVIĆA

Jedan od umjetnika koji se vraća Židovskoj kulturnoj sceni »Bejahad« i ove godine je azerbejdžanski pijanist David Gazarov. Oduševio je opatijsku publiku već ranijih godina, ostajući u pamćenju kao tehnički savršen, a nadahnut interpret. Ove godine svirao je na otvorenju »Bejahada« jednu svoju skladbu u jazz maniri i jedan standard Oscara Petersona, najavljujući cjelovečernji koncert, koji je u interpretativnom smislu podijelio s proslavljenim vibra-fonistom Boškom Petrovićem.

Upravo u skladu s »Bejahadovom« maksimom – kulturnom do zajedništva – dvojica vrhunskih muzičara izveli su jedan dio svog bogatog jazz repertoara za koji – tvrde – gotovo da i nisu imali probu. Naprosto, oni su glazbenici koji znaju svirati ali i slušati jedan drugog i to čini njihov zajednički nastup fascinantnim. Nema tu nedorečenih, ali i nesavršenih dijelova – oni, naprosto misle zajedno, osjećaju i prate jedan drugoga, uživajući pritom u glazbi koju stvaraju. Bez obzira radi li se o svima dobro poznatim jazz standardima ili onima koje je skladao Boško Petrović, a svojom interpretacijom i improvizacijama nadograđuje David Gazarov. Njihov je nastup prava škola dobre svirke – svaki je solo pasaž izvanredno dinamički iznijansiran, a zajednički dijelovi zvuče poput dijaloga dobrih prijatelja...

Jednako impresivan, ako ne i impresivniji, bio je prvi dio koncerta, koji je David Gazarov posvetio Chopinu. Izvanredan pijanist u izvedbi klasičnog repertoara, Gazarov je svirao Chopinove etide, scherza, a onda prelazio na svoje parafraze njegove glazbe u jazz ili bossa nova maniri. Impresivno, nadahnuo, ležerno a precizno, fantastično smisljeno, a istovremeno neočekivano. Čisti užitak!

U godini kad se čitav svijet priklonio Chopinu uz 200-tu obljetnicu skladateljeva rođenja, slušala sam nekoliko vrhunskih europskih pijanista koji su improvizirali na njegove teme. Gazarov me oduševio ponajviše. Jednostavnošću, nadahnutom svirkom bez

mistifikacije. Naprosto, sve što dotakne on pretvara u glazbu. Pravu glazbu! Onu koja godi našim osjetilima. Neka nam se vrati!

Mladim umjetnicima izlazak u svijet postaje sve teži

Vidim da je u Bančevom prostoru izložba Giacomettija, nju možete videti svuda. Taj fantastičan prostor je idealan za afirmaciju hrvatskih umetnika, jer njime prolazi masa ljudi među kojima ima kolekcionara i galerista, kaže Vladimir Veličković

U sklopu Bejahada 2010, u paviljonu Juraj Šporer otvorena je izložba jednog od najvećih suvremenih slikara poniklih na prostoru bivše Jugoslavije – Vladimira Veličkovića. S diplomom beogradskoga fakulteta arhitekture u džepu, ali s osjećajem slikarskog poziva u sebi, Veličković je šezdesetih bio jedan od sudionika majstorske radionice Krste Hegedušića u Zagrebu, odakle se otisnuo u svijet slikarstva. Četrdeset godina života u Parizu afirmiralo ga je u čitavom svijetu kao slikara koji oštro i živo reagira na svakidašnjicu, ne mireći se s nedaćama čovjeka svog vremena.

Za njega je akademik Tonko Maroević rekao da je slikar otvorenih očiju i neravnodušne geste, o čemu svjedoče i radovi izloženi u opatijskoj galeriji. Osim male izložbe crteža u Motovunu unatrag nekoliko godina, do koje je došlo na prijedlog Ede Murtića, Vladimir Veličković nije izlagao u Hrvatskoj od 1988. godine, kad se predstavio u Umjetničkom paviljonu na Zrinjercu.

Do opatijske izložbe došlo je na poziv Bejahada. Kako ste izvršili izbor radova?

– Glavnina mojih dela trenutno je na izložbi u Montelimaru, kod Avignona, koja traje do kraja septembra, a predstavlja moje radove iz pariskoga razdoblja, dakle od 1968. do 1988. godine. Da mi je u Opatiji bio stavljen na raspolaganje veći prostor – ne bih mogao prihvatiti, jer istinski stojim iza svake svoje izložbe u punom smislu te reči! Ovako sam se odlučio izložiti slike nastale između 1996. i 2001. godine, s iznimkom dva crteža koji su novijeg datuma.

Priča o vulkanu i erupciji

Prostorom, već na ulazu, ipak dominira jedna skulptura?

– Kad sam odlučio raditi skulpturu, nisam se htio upuštati u figuraciju. Nisam želeo telo, priznajem, iz straha... Nemam zanatske prakse, a hteo sam izbeći i asocijacije na neke slavne umetnike. Zato sam vezao skulpturu uz crtež, čekajući priliku da je izložim. Smatram je crtežom u tri dimenzije.

Razmišljajući o svom životu, još kao dečak govorio sam da ću biti vajar. Iako se ne doživljavam skulptorom, to je izuzetno izazovna i zanimljiva avantura, koju nemam nameru napustiti. Poslednjih godina napravio sam čitavu seriju glava u bronzi i željezu, a počeo sam ih raditi – po narudžbi. Naime, francuski kulturni ataše u Napulju, inače pisac i veliki poklonik likovne umjetnosti, pozvao je desetak umetnika (među ostalima i mene) da na putu prema Vezuvu naprave skulpture, koje bi se realizirale u lavi. Uključio sam se u priču o vulkanu i erupciji, o skamenjenim figurama... napravio seriju glava, iz koje smo izabrali jednu koja je realizirana u 25-tonskoj gromadi lave. Taj komad 2,5 sa 3 metra, postavljen je na obronku, skulptura je položena, tako da se ima utisak kako se golema glava skotrljala s brda i tu zaustavila...

Rad na tim skulpturama za mene je bio jako inspirativan, pogotovo jer su glave na mojim slikama bile manje-više odsutne. Bio sam okupiran telima, telima... Slike koje izlažem u Opatiji na tu su temu – tela bez glava – a taj motiv je stalno prisutan oko nas. Baš sam juče u novinama video vest o dekapitaciji dileru u Meksiku... Obješeni za noge i obezglavljeni, kao na mojim slikama... Inspirisan temom, napravio sam golemu sliku (7 sa 2,5 metra) s 56 glava, koja se zove »Bez imena«, ne »Bez naslova«. To su ranjene glave, kao neka vrsta ikonostasa. Skulptura izvire iz te slike i nisam je do sada izlagao, jer nisam imao izložbeno okruženje za nju, a sada se ovde, u Opatiji – taj kontekst stekao.

Likovna suradnja tapka u mjestu

Što bi Vam danas značio poziv za retrospektivu u Zagrebu, gdje je sve počelo?

– U Zagrebu sam do kraja osamdesetih imao dve velike izložbe, a onda je došao rat. Za razliku od drugih umetničkih delatnosti – film, koncerti, teatar, u kojima su mostovi uspostavljeni – suradnja u likovnoj branši tapka u mestu. Prilikom nedavne posete jedne zagrebačke kustosice mom ateljeu u Parizu sa službenog mesta mi je rečeno da »još nije vrijeme«. Ne znam hoću li dočekati to vreme, ali znam da suradnju treba uspostaviti. Jagoda Buić i Dušan Džamonja već su izlagali u Beogradu, Edo Murtić mi je ostavio u amanet svoju želju da napravi veliku izložbu u Beogradu – postoji taj divan prostor Akademije nauka u centru grada i ja vidim Murtićevu izložbu jedino tamo! Kad ste jednom izlagali u tom prekrasnom prostoru ne želite više nigde drugde! Moja će izložba biti ponovo otvorena u Galeriji Akademije sledećeg leta, a verujem da ću realizovati i Murtićevu želju, za šta imam podršku predsednika Akademije.

Što se Zagreba tiče, otvoren sam za svaku suradnju, ali ne pod bilo kakvim uslovima i na bilo kom mestu. U mojim godinama imam pravo i na neke želje. Prošlo je dosta vremena od moje zadnje izložbe u Zagrebu, možda je sada vreme za neku retrospektivu, da krenemo od mojih radova u

Hegedušićevom ateljeu, jer ponavljam – ta je godina za mene bila presudna

Vrijeme za penjanje

Od prije dvije godine postoji nova faza u vašem slikarstvu, malo drukčija u gami, koloritu?

– Jedno vreme su boje slike bile zemljane, a onda sam intuitivno prešao u neku plavičastu gamu i kad se malo »odmaknem« – sve me to podseća na neke moje početke. Zapravo, sve što radim kreće se u koncentričnim krugovima – i tematski, i koloristički – potpuno nesvesno odjednom ustanovite da ste napravili seriju radova koje ste već davno započeli, nešto u vezi s početkom, naravno, u fakturi drukčije. Zato za sebe, pretenciozno, i kažem da »evoluiram u kontinuitetu«. Imate ljude čiji radovi iz različitih faza nemaju veze, a ipak ti umjetnici ostaju svoji. Kod mene je reč o nizu događanja, tema koje se nadovezuju... Moja lična piramida se zida, ne znam koliko sam od vrha, ali osećam da pred sobom još imam neko vreme za penjanje.

Govoreći o koncentričnim krugovima, gdje je Zagreb na tom putu?

– Zagreb je vrlo važna karika u mom životu. Arhitekturu sam studirao, jer je to želeo moj otac, ali ja sam znao da se time neću baviti (iako sam imao i neke nagrade iz saradnje na projektima s Bogdanom Bogdanovićem, Dušanom Džamonjom...). Za mene kao slikara presudan je bio rad u majstorskoj radionici Krste Hegedušića, jer sam tamo istinski počeo živeti kao slikar. Do tada nisam imao atelje, radio sam kod kuće, a moj se otac stalno žalio kako mu smrde boje... S velikom je rezervom gledao na moju slikarsku budućnost, za razliku od majke koja me je mnogo više podržavala.

Bio sam presrećan kad me je Hegedušić, na moje pisamce poslano iz Sinja, gdje sam služio vojsku, pozvao da dođem »kad god hoću i ostanem koliko hoću«, jer on »zna što ja radim«! Ta nepuna godina bila je intenzivna u toj meri da je Krsto Hegedušić – meni i Šuteju koji smo u njegovom ateljeu u jednoj vili u Zamenhofovoj ulici radili od jutra do sutra – rekao da smo mu »duplirali račun za struju«! Pedagoški nije uticao na naš rad – samo bi došao, gledao, klimao glavom i eventualno pohvalio, na onaj svoj način – između psovke i vica. Krsto Hegedušić bio je značajan za moje slikarstvo, jer mi je dao slobodu i podršku, što je bilo najvažnije.

Od tada su krenuli pozivi za izložbe, izlagao sam na riječkom Bienalu mladih, dobio nagradu koja je uključivala i neki novac, pa nagrada na Oktobarskom salonu. Sve je krenulo u moju korist, u kontinuitetu. Radio sam k'o lud, s mnogo ambicija, jer bez toga nema napretka (još uvek tako mislim i imam ambicije), poslali su me i na Bienale u Sao Paolo... Sve mi je to bilo »vetar u leđa«.

Američka veza

U međuvremenu ste se u Zagrebu oženili i nakon nepune godine dana – vratili u Beograd kao slikar!

– Nedugo potom sam dobio stipendiju za Bruxelles (iako sam želeo Pariz, ali su mi objasnili da je to praktično isto, jer je Pariz »na dva sata vožnje«, koju sam uzeo jer sam želeo otići. Već sam imao neke kontakte s Parizom, saradnja s mojom prvom galerijom u Parizu uspostavljena je baš u tom belgijskom razdoblju kada sam isključivo crtao, crtao... Iz naših uslova u kojima sam crtao na bilo čemu – na poleđini plakata, na koricama beležnica, jer papira nije bilo – našao sam se u obilju i – izgubio glavu! Nisam mogao ni crtu povući na belom, netaknutom papiru... pa sam ga onda prljao, polivao hipermanganom... A onda sam, sa svim respektom prema Steinbach papiru (110x75 cm), napravio i svoju prvu izložbu izvan domovine, u Bruxellesu, pod naslovom »Prizori iz straha«.

Tijekom godine rada u Hegedušićevom ateljeu, izlagali ste u Dubrovniku, u nekadašnjoj rezidenciji Bože Banca (danas Umjetničkoj galeriji) s još sedam mladih umjetnika?

– Bila je praksa svakoga leta da u Bančevom prostoru, koji ima osam celina, izlaže osam slikara. To je de facto bila moja prva samostalna izložba, a predstavio sam sve bitne slike napravljene u majstorskoj radionici Krste Hegedušića. Sad vidim da u tom prostoru traje izložba Giacomettija... Smatram da je taj fantastičan i reprezentativan prostor idealan za afirmaciju hrvatskih umetnika, jer tu zaista prolazi masa ljudi među kojima ima sigurno i kolekcionara, galerista. Za hrvatske slikare, kipare, konceptualce, vrhunske umetničke fotografe, mlade, ali i one srednje generacije koji su praktično zaustavljeni na granici Trešnjevke, izlagati u tako ekskluzivnom prostoru može biti od izuzetne važnosti!

Izložbe osam slikara u Dubrovniku, u moje vrijeme, bile su prava atrakcija, a uveren sam da u Hrvatskoj ima umetnika koji bi to zaslužili. Nikad se ne zna ko će proći i šta će se dogoditi. Na toj sam izložbi prodao dve slike jednoj Amerikanki koja je te godine došla u Dubrovnik, s njom smo uspostavili izvrsne odnose i u jednom trenutku nam je ustupila svoj stan u Parizu! Zato smatram da bi umetnici koji deluju u Hrvatskoj trebalo da insistiraju da taj izvanredan prostor bude namenjen nacionalnoj likovnoj produkciji. Jer, Giacomettija možete vidjeti svuda. A mladi umetnici s ovih prostora ionako sve teže izlaze u svet... I umesto da se iskoriste ti fantastični uslovi izvanrednog prostora u zemlji, koji je otvoren svetu – izlaže se umetnik kome to ništa ne znači. Taj čin osećam kao neku vrstu kulturne sabotaže.

Svjetlana Hribar, Novi list

Glazbene poruke tolerancije

U specifičnom spoju afričkih, latinoameričkih, karipskih i bliskoistočnih tradicija, Raichel šalje poruku tolerancije, suradnje i ljepote kreiranja novih glazbenih oblika kao ploda međusobnog razumijevanja

U sklopu »Bejahada« na opatijskoj Ljetnoj pozornici nastupio je izraelski glazbenik Idan Raichel. Taj mladi pijanist, skladatelj i producent opatijskoj je publici predstavio projekt koji djeluje od 2002, a koji se temelji na viziji suradnje s glazbenicima iz brojnih kultura koji zajednički stvaraju nešto što nadilazi granice i političke konotacije. Raichelove fuzije glazbe različitih etničkih skupina do sada su spojile više od 80 glazbenika od 16 do 80 godina koji su svirali u različitim formacijama. U specifičnom spoju afričkih, latinoameričkih, karipskih i bliskoistočnih tradicija, Raichel šalje poruku tolerancije, suradnje i ljepote kreiranja novih glazbenih oblika koji su plod ljubavi, poštovanja i međusobnog razumijevanja kulturnih različitosti.

Iako dugi dreadlocksi koji vire iz crnog turbana njegovu pojavu čine dojmljivom, Idan Raichel nije dominantna figura u ovoj priči, niti predstavlja frontmana u klasičnom smislu. Njegova je uloga da spaja glazbenike, svira klavijature i nenametljivo predstavlja projekt i članove benda. Koncert je počeo meditativnom jazz fantazijom na klaviru solo. Idan Raichel je već na samom početku najavio raskoš dinamika i emocija koje su nastavile kontinuirano izvirati s pozornice, a koje je opatijska publika brzo prepoznala i pratila.

Spoj različitosti

Skladbe koje su uslijedile postupno su uključivale sve više glazbenika. Osim klavijatura i klasičnog rock-trio sastava (gitara, bubanj i bas), s pozornice su dolazila još tri sloja zvuka – perkusije, vokali i različiti duvački instrumenti. Pritom je slojevitost zvuka bila dodatno obogaćena folklornim vokalnim ukrasima i mijenjanjem boja kroz korištenje klasične ili tradicionalne flaute i klarineta ili pak klasične gitare i tradicionalne lutnje. Također, kombinacija vokala Izraelke Maye Avraham, jemenskog blues glazbenika Ravida Kahalanija i fantastične Somi, mlade jazz pjevačice istočnoafričkog porijekla, u pravom je smislu predstavila ljepotu spoja različitosti.

Svi članovi benda unosili su svoju osobnu notu kompletnom zvuku i time ravnopravno sudjelovali u zajedničkoj kreaciji. Naime, *Idan Raichel Projekt* je zapravo skupina glazbenika koji imaju svoju samostalnu karijeru, a u ovom projektu surađuju tako što u zajednički zvuk unose posebnosti svojih vlastitih kultura.

Tapiserija zvuka

Pritom njihove različitosti ne postaju bezlične jer su svedene na zajednički nazivnik i uronjene u zajednički zvuk, nego pridonose rađanju jedne nove i jedinstvene glazbene strukture koja izranja iz jazz a i

grana se u folk/rock/pop žanrove. Kompleksnost zvuka koji nastaje kroz kombinaciju jednostavnih elemenata često opisuju kao »bogatu tapiseriju zvuka.«

Iako su tekstovi pjesama bili na arapskom, svahiliju ili hebrejskom, s obzirom na to da su živahnije skladbe u refrenima sadržavale vokalne univerzalije kao što su »na, na, na« ili »je, je, je«, mnogi u publici su se pridružili veselju na pozornici i razbijajući komornu atmosferu i sjedenje na koncertu, poskočili na noge i pjevušili zajedno s bendom.

Koncert je uz ovacije i dugotrajan pljesak završio s nekoliko dodataka i rasprodanim nosačima zvuka. Ono što se dogodilo u Opatiji zajedničko je svim nastupima ovog projekta od *Opera House* u Sydneyu, *Summer Stagea* u njujorškom Central Parku, *Kodak Theatrea* u Los Angelesu, pa do Singapura, New Delhija ili Hong Konga, a to je suptilno osvježavanje posebnosti među kulturama, ali i slavljenje zajedništva i onoga u čemu smo svi jednaki.

Maša Bogojeva Magzan, Novi list

Zvučni zapisi vavilonskog jezika postavljeni na internet

Jezik na kojem je napisan „Ep o Gilgamešu” i onaj kojim je govorio kralj Hamurabi, iako se ne koristi već oko 2.000 godina, može da se čuje na internetu u okviru audio-zapisa vavilonskih epova i pesama.

Akademici širom sveta prikupili su materijal na vavilonskom jeziku i učinili ga dostupnim na ovaj način u nastojanju da pomognu stručnjacima i široj javnosti da čuju kako je zvučao jezik starog Bliskog istoka, javio je AP.

Istraživač sa Univerziteta u Kembridžu dr Martin Vortington kaže da je vavilonski jezik „pomalo nalik mešavini arapskog i italijanskog”. Nosioci projekta su desetak stručnjaka iz nekoliko zemalja koji su na veb-sajt www.speechisfire.com do sada postavili oko 30 audio-zapisa u trajanju od po nekoliko minuta, među kojima su delovi iz „Epa o Gilgamešu” i „Hamurabijevog zakona”, jednog od najstarijih zakona na svetu.

Profesor klasičnih jezika sa Univerziteta u Bafalu, u saveznoj američkoj državi Njujork, Rodžer Vudard istakao je da bi ovaj projekat mogao da pomogne da se znanje o vavilonskom jeziku sačuva.

U Vavilonu, jednoj od prvih svetskih civilizacija, stvorena su neka od najranijih književnih dela.

Vavilonski, zapisan na glinenim tablicama u formi klinastog pisma, vekovima je bio dominantan jezik na Bliskom istoku dok ga postepeno nije zamenio aramejski.

Potpuno je nestao iz upotrebe u prvom veku nove ere, a dešifrovan je tek u 19. veku.

Tanjug, 1.10.2010.

Omer Karabeg dobitnik nagrade SEEMO-a za doprinos razumevanju

Omer Karabeg

Omer Karabeg, dugogodišnji novinar Radija Slobodna Evropa i urednik emisije "Most", je dobitnik nagrade "Dr Erhard Busek" za doprinos boljem razumijevanju u Jugoistočnoj Evropi za 2010., objavila je u ponedjeljak Medijska organizacija Jugoistočne Evrope (South East Europe Media Organisation - SEEMO).

"Međunarodni žiri od 11 članova odlučio je da dobitnik nagrade bude novinar i urednik Omer Karabeg u znak priznanja za njegov izvanredan doprinos boljoj komunikaciji, razmjeni mišljenja i saradnji u jugoistočnoj Evropi, posebno u regionu zapadnog Balkana. Svoju odluku žiri je zasnovao na moralnim vrednostima i ličnoj posvećenosti koji odlikuju rad Omera Karabega," stoji u obrazloženju odluke SEEMO-a.

SEEMO okuplja urednike, direktore i vodeće novinare iz Jugoistočne i Srednje Evrope i pridruženi je član Međunarodnog novinarskog instituta.

Karabeg je rođen 14. septembra 1940. u Mostaru, Bosna i Hercegovina, a živi u Pragu, u Češkoj Republici.

Karabeg je pokretač i urednik "Mosta" koji se svake nedjelje poslijepodne emituje u regionalnom programu Radija Slobodna Evropa. Pokrenut 1994. godine za vreme rata u bivšoj Jugoslaviji, "Most" je doprinjeo uspostavljanju dijaloga između značajnih javnih ličnosti regiona i pokrenuo je vrlo osjetljiva pitanja. Najzanimljiviji dijalozi iz "Mosta" objavljeni su u dvije knjige. Karabeg je dobitnik mnogih nagrada za svoj novinarski rad, uključujući

nagradu "Jug Grizelj" za unapređivanje prijateljstva i prevazilaženje barijera među ljudima u regionu (2001), nagradu Udruženja novinara Srbije - kao šef tima za izvještavanje o svrgavanju komunističkog režima u Rumuniji (1991), i nagrade za najbolji TV Dnevnik na Festivalu jugoslovenske Radio televizije (1979 i 1989).

Miloševićev režim ga je 1992. godine stavio na spisak "novinara izdajnika", koji je javno saopšten u TV Dnevniku.

Sponzor nagrade koju dodjeljuje SEEMO u visini od 3.000 EU je Dr. **Erhard Busek**, predsjednik Instituta za Dunavski region i Srednju Evropu, kordinator Inicijative za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (SECI), bivši specijalni koordinator Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu i predsjednik Evropskog foruma Alpbach.

Dosadašnji dobitnici ove nagrade su hrvatski televizijski novinar **Denis Latin** (2002), **Kemal Kurspahić**, bivši glavni urednik sarajevskog "Oslobođenja" (2003), **Brankica Petković**, direktorka Centra za medijsku politiku pri Mirovnom institutu u Ljubljani (2005), **Danko Plevnik**, kolumnista hrvatskog dnevnog lista "Slobodna Dalmacija" (2006), **Milena Dimitrova**, komentator bugarskog dnevnika "Trud" (2007), **Brankica Stanković**, urednica TV B-92 iz Beograda (2008) i slovenački novinar **Boris Bergant** (2009).

Nagrada je bitla uručena 15. oktobra u Beču.

Omer Karabeg: Nešto je, ipak, ostalo od moje domovine

Ovu nagradu sam dobio za ono što sam radio nakon raspada zemlje za koju sam ostao duboko vezan. Kada sam u decembru 1993. godine došao u Minhen da bih se priključio ekipi novoosnovane južnoslovenske redakcije Radija Slobodna Evropa, za mnom su ostale dve decenije televizijskog rada. Dve decenije bio sam pupčanom vrpcom vezam za televiziju, to je bio moj jedini svet.

- Počeo sam kao ulični reporter, pa sam bio urednik unutrašnje rubrike, pa zamenik glavnog urednika za Informativni program, pa sam deset godina gotovo svake večeri bio na ekranu kao urednik i voditelj dnevnika u 19.30. Mislio sam da ne znam da radim nijedan drugi novinarski posao osim televizijskog. Ali vrlo brzo našao sam sebe u novoj emisiji Radija Slobodna Evropa - Most - kaže u razgovoru za Danas novinar Radija Slobodna Evropa Omer Karabeg, ovogodišnji dobitnik nagrade „Dr Erhard Busek“, koju dodeljuje Medijska organizacija Jugoistočne Evrope (SEEMO). Ova nagrada namenjena je novinarima koji doprinose boljem razumevanju regiona, a Karabeg ju je zaslužio prvenstveno emisijom Radio Most, koja do čitalaca u Srbiji stiže i u štampanoj formi na stranicama Danasa. Most prenose i neki drugi štampani i elektronski mediji u ex-yu zemljama, tako da se sa

sigurnošću može reći da on doprinosi boljem razumevanju.

Karabeg ne krije da je lično teško doživeo raspad bivše zemlje, što je uveliko odredilo i njegov daljnji profesionalni put:

- Moje intimno nemirenje sa činjenicom da se zemlja, koja mi je bila i ostala jedina domovina, raspada - kao da je odredila ono što ću raditi narednu deceniju i po - kaže Karabeg. - U martu 1993, kada sam počeo da radim Most, sve je to pomalo ličilo na nemoguću misiju. Ljudi su me pitali kako je uopšte moguće praviti dijalog preko linija fronta nakon Vukovara, opsade Sarajeva (Srebrenica se još nije bila dogodila) nakon toliko krvi i užasa. Ali probao sam i pokazalo se da ima ljudi koji su spremni na dijalog, ma koliko u ratu bilo rizično razgovarati s onom drugom stranom. U početku sam birao sagovornike među antiratnim aktivistima, za koje sam znao da me neće odbiti, a onda sam u Most dovodio i nacionaliste sa jedne i druge strane, za koje čovek nikada ne bi poverovao da će prihvatiti da međusobno razgovaraju. Bilo je žestokih polemika, ali nikada uvreda. Nikad mi se nije desilo da sam morao da prekinem dijalog. Te ratne Mostove najteže je bilo raditi sa Sarajevom, jer su telefonske veze bile u prekidu. Jedina mogućnost za razgovor bila je da učesnik iz Sarajeva - izlažući se snajperima - dođe u naš biro u kome smo imali satelitski telefon. I ljudi su dolazili. Sećam se Mosta u kome su gosti bili dva reditelja - Goran Marković iz Beograda i Mirza Idrizović iz Sarajeva. Mirza je stigao u biro sa pola sata ili sat zakašnjenja. Bila je jaka snajperska vatra, jedva se probio. Ali u njemu nije bilo nimalo gorčine. Rekao je da će nakon rata opet raditi sa kolegama iz Beograda, Zagreba, Ljubljane, jer kultura na ovim prostorima može samo tako da funkcioniše. Tako su se, eto, u Mostu i u najgorim vremenima obnavljale pokidane niti komunikacije - kaže Karabeg.

Kroz Most je do sada prošlo preko 1000 ljudi - vladinih funkcionera, opozicionih političara, profesora univerziteta, studenata, glumaca, književnika, sveštenika. O svojim sagovornicima Karabeg kaže:

- Ja sam sa tim ljudima razgovarao telefonom, znao sam njihove biografije, ali mnoge od njih nikada nisam video. Ni većina mojih sagovornika nije se poznavala, njihov prvi međusobni kontakt bio je u Mostu. To je bio specifičan dijalog u kome su sagovornici bili stotinama kilometara udaljeni jedni od drugih. To što moji sagovornici i ja nismo bili pred kamerama i što se nismo gledali „oči u oči“, kao da je bila prednost, nešto što je doprinosilo ozbiljnosti dijaloga, u kome se nisu sučeljavale ličnosti nego argumenti.

Na pitanje šta smatra najvrednijom dostignućem Mosta, Omer Karabeg odgovara:

- Uz onih prvih sto ratnih Mostova, izdvajam srpsko-albanski dijalog. Do sada sam organizovao preko 80 takvih dijaloga i on se u Mostu nikada nije prekidao, ni za vreme NATO bombardovanja, ni posle toga, ni nakon proglašenja kosovske nezavisnosti kada je došlo do prekida svake komunikacije između Beograda i Prištine.

Zanimljiva su i Karabegova zapažanja o tome koliko su sagovornici sa često suprotstavljenih strana bili spremni na ovaj radio-dijalog:

- Zvuči apsurdno, ali danas mi je teže da nađem ljude spremne za dijalog nego u ratno i poratno vreme. Posebno teško ide sa političarima. Oni više vole monologe, odnosno intervju koje sa njima prave novinari „njihovih“ medija u kojima se ne postavljaju neprijatna pitanja. A takvih intervju a danas je sve više. Novinar namešta pitanje da bi političar mogao da poentira. Kad mogu da drže monologe zašto bi ulazili u dijalog i dolazili u situaciju da ona druga strana pobija njihove tvrdnje. Nedavno sam tokom izborne kampanje u Bosni i Hercegovini pozvao u Most dva kandidata za članove Predsedništva, jednog iz Republike Srpske, drugog iz Federacije. Oba su najpre pristali, a onda mi je iz jednog kabineta poručeno - gospodin ipak ne bi u dijalog, ali bi rado dao intervju.

No, bez obzira na sve - i danas se dobro osećam dok radim Most. Svaki čas zovem Sarajevo, Prištinu, Beograd, Zagreb, Podgoricu, razgovaram s ljudima, ugovaram dijaloge, i nekako imam utisak da je ipak nešto ostalo od one moje domovine koju su već davno sahranili - kaže Karabeg.

Odluka Višeg suda u Beogradu

Zabranjena knjiga

Viši sud u Beogradu doneo je rešenje o zabrani distribucije knjige Jirgena Grafa „Mit o holokaustu“, zbog zagovaranja diskriminacije, neprijateljstva i nasilja. Ujedno, sud je naložio MUP-u da sve primerke knjige oduzme i zapečati.

Knjigu je sa ruskog jezika preveo Zoran Buljutić, a štampala Zuhora Beograd u 500 primeraka. Izdavač nije mogao biti pozvan na ročište s obzirom na to da je knjigu napisao Jirgen Graf, švajcarski naučnik, a izdavač knjige je sam autor, dok je knjigu štampala Zuhra Beograd bez naznake adrese. Čitanjem knjige sud je utvrdio da su u njoj sadržane informacije koje zagovaraju mržnju, koja predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje. U rešenju suda se navodi da od objavljivanja ovakvih informacija neposredno preči ozbiljna, nepopravljiva posledica čije se nastupanje ne može sprečiti na drugi način. Inače, u knjizi se negira postojanje Holokausta kao zločina, kao i gasnih komora i krematorijuma u Aušvicu. Takođe, u

knjizi se namerno širi mržnja prema jevrejskom narodu tako što se bez osnova menjaju istorijske istine i umanjuju ili negiraju počinjeni ratni zločini i krivična odgovornost osuđenih ratnih zločinaca I. P. Danas

MRŽNJA I DALJE U SLOBODNOJ PRODAJI

Nakon što je u Srbiji zabranjena prodaja knjige "Mit o Holokaustu" Jirgena Grafa, pisac Filip David ukazuje da sada treba obezbediti i sprovođenje te zabrane.

Zbog zagovaranja rasne, nacionalne i verske mržnje, u Srbiji je zabranjena prodaja knjige "Mit o holokaustu" švajcarskog istoričara Jirgena Grafa.

U razgovoru za B92 književnik Filip David kaže da takav potez vlasti treba pozdraviti, navodeći, međutim, da je po donošenju odluke potrebno obezbediti i njeno sprovođenje.

Inicijativu, na osnovu koje je Viši sud u Beogradu doneo odluku o zabrani distribucije "Mita o holokaustu" pokrenulo je Republičko javno tužilaštvo.

Portparol tužilaštva Tomo Zorić smatra da se u Grafovoj knjizi omalovažava Holokaust, njegov istorijski značaj, broj žrtava i direktno zagovara nacionalna i verska mržnja prema jevrejskom narodu. Knjigu "Mit o holokaustu" otvara poglavlje pod nazivom "Laž o gasnim komorama" i o istrebljenju Jevreja, u kome Graf dovodi u pitanje istorijske činjenice o stradanju jevrejskog naroda u koncentracionim logorima širom Evrope, ali i broj žrtava.

Književnik Filip David ocenjuje da je zabrana distribucije ove knjige odgovoran potez domaćih vlasti, uz napomenu da se u Srbiji slobodno distribuira još najmanje sto knjiga izrazite antisemitske sadržine.

Povodom toga, međutim, još ništa nije preduzeto.

"To je najgrublja revizija istorije, odnosno, tvrdi se da se nije dogodilo ono što se dogodilo. Zato je negiranje Holokausta u nekim evropskim zemljama kašnivo delo", kaže Filip David.

"Jedino je sada pitanje koliko će se ta zabrana sprovesti, jer 1985. godine zabranjeno je objavljivanje i distribucija 'Protokola sionskih mudraca', a posle toga ste tu knjigu mogli, u više privatnih izdanja, videti na sajmovima knjiga, mogli ste je kupiti u knjižarama, čak se pojavljivala i u izlozima knjižara u centru grada", podsetio je David.

Knjiga "Mit o holokaustu" prvi put je izdata u Moskvi 2000. godine, u Srbiji ju je 2010. preveo i izdao Zoran Buljagić, a štampala "Zuhra Beograd".

B92

Izložba o Hitleru Malo zala, mnogo istorije

Može li se Adolfu Hitleru posvetiti izložba? Do pre nekoliko godina ovakva ideja bila je nezamisliva.

Ipak, sada je u Berlinu, u Nemačkom istorijskom muzeju otvorena izložba "Hitler i Nemci".

Pogled vam se stalno vraća na njegov lik. Nema izražajno lice, ali to već odavno znamo. Buljave oči na zatvorenom, nepokretnom licu pripadaju ikonografiji proteklog veka. Čovek gleda i gleda... prilazi fotografiji, ali u stvari, ne vidi ništa. Samo pozu. Nijedan fotograf nije uspeo da se približi Hitleru i napravi istinski, istraživački portret, ne postoji takav dokumentovan pokušaj.

Ali, on nas na izložbi u Berlinu neprestano gleda. Biste, slike, fotografije, karikature. Možemo li mi, rođeni posle Drugog svetskog rata da mu pridemo bliže? Hans Otomajer, rođen 1946. godine, direktor Istoriskog muzeja u Berlinu kaže: „Moram da pazim da ne sedim svako veče pred televizorom do jedan sat i gledam filmove sa Hitlerom i Musolinijem, Drugi svetski rat fascinira.“

Mi se do danas pitamo, kako je moguće da jedan tako običan čovek poput Hitlera razvije takvu harizmu i za sobom povede milione ljudi? „Bio je ekstremno bizarna ličnost, osuđeni kriminalac, skitnica, višestruki ubica, bez fascinacije, nije bio lep, nije izgledao arijevski, u prvi plan je dospeo zahvaljujući svom glasu.

"Mesar iz predgrađa Beča"

Kustos izložbe u Berlinu Klaus Jiren Zembah, rođen 1933. godine, seća se kako su Nemci reagovali na Hitlera, Geringa i Gebelsa: „Prvi je govorio Hitler, bio je odvratan, lajao je, za mene je Hitler bio mesar iz predgrađa Beča. Zatim je govorio Gering, on je bio tribun. Treći je nastupio Gebels, on je govorio književni nemački i imao je bogat rečnik. Bio sam dete i to je na mene ostavilo veliki utisak. Slično je bilo i kod ostalih ljudi. Jedni su voleli Hitlera, jer je bio tako glasan i običan kao i oni sami, Gering je za vojnike predstavljao

pravog junaka, a za intelektualce je Gebels bio pravi govornik“.

Izložba ne provocira

Možda su organizatori izložbe trebalo da se usredsrede na javne nastupe Hitlera i njegovih saradnika ne bi li na taj način uspeali da objasne njihovo delovanje na mase. Nisu se usudili. Njih je u manjoj meri interesovao uticaj samog Hitlera, a mnogo više takozvana „nacionalna zajednica“ i ono što je masu držalo ujedinjenu. Jedna stvar je sigurna: većina Nemaca se rado prilagodila novim uslovima. Oni nisu hteli da budu uključeni, uključili su se sami.

Na ovoj izložbi posetioци mogu mnogo toga da nauče o narodu, ali malo o Hitleru. Na izložbi je suviše istorije društva i diktature. Čini se da je organizatore napustila hrabrost na pola puta, suviše su uzeli k srcu pitanje da li je uopšte dopušteno praviti ovakvu izložbu. Provokaciju bi predstavljala izložba na kojoj bi Hitler bio predstavljen u svim aspektima zla. Takva izložba bi nas odvela dalje od ove politički i istorijski korektnе izložbe.

Autori: V. Balzer / Ž. Bašić

Odg. urednica: I. Ivanović DW

Mario Vargas Ljosa dobitnik Nobelove nagrade za književnost

Peruanski pisac Mario Vargas Ljosa dobitnik je ovogodišnje Nobelove nagrade za književnost, saopštila je Švedska akademija u Stokholmu.

Ljosa je nagrađen za "kartografiju struktura moći i oštre slike individualnog otpora, revolta i poraza", navodi se u obrazloženju akademije.

Ljosa je izjavio da Nobelova nagrada za književnost koja mu je danas dodeljena predstavlja "priznanje latinoameričkoj književnosti i literaturi na španskom jeziku".

- Nisam ni mislio da sam među kandidatima - kazao je 74-godišnji pisac u izjavi kolumbijskom radiju RCN iz Njujorka, gde se trenutno nalazi.

- Mislim da je to priznanje latinoameričkoj književnosti i književnosti na španskom jeziku, i to sve treba da nas raduje - dodao je.

Pisac je napisao više od 30 romana, dramskih komada i eseja. Među njegovim najpoznatijim romanima su "Zelena kuća" i "Razgovor u katedrali".

Ovogodišnji dobitnik Nobelove nagrade za književnost Mario Vargas Ljosa nametnuo se vremenom kao jedno od najvećih imena svetske

književnosti i autor knjiga istorijske inspiracije sa inovativnom narativnom formom.

Dobitnik nagrade Servantes, najznačajnijeg priznanja za književnost na španskom jeziku, Ljosa je u karijeri napisao tridesetak knjiga - eseja, romana, novela, pozorišnih komada - prevedenih u celom svetu.

Bivši novinar i profesor, Ljosa je bio kandidat koalicije desnog centra na izborima za predsednika Perua 1990, kada ga je pobedio Alberto Fujimori.

Mario Vargas Ljosa rođen je 28. marta 1936. u Arekipi. Podigli su ga majka i deda i baka, najpre u bolivijskom mestu Kokabamba, a potom u Peru. Posle studija na Vojnoj akademiji Leonsio Prado u Limi, diplomirao je književnost. Dobio je stipendiju, nastavio studije i doktorirao u Madridu.

Potom se nastanio u Parizu gde se, oženjen svojom 15 godina starijom tetkom Hulijom Urkidi, bavio različitim profesijama - prevodilac, profesor španskog jezika, novinar u agenciji Frans pres.

Godine 1959. objavio je prvu zbirku priča "Sefovi". Ipak, slavu stiće romanom "Grad i psi" 1963. Tri godine kasnije, u knjižare stiže njegov roman "Zelena kuća".

Privučen kubanskom revolucijom i Fidelom Kastrom, dolazi u Havanu, iz koje u Evropu odlazi sa novom suprugom Patrisijom. Godine 1971. javno raskida sa kubanskom revolucijom i pokretima ekstremne leve, postajući glasni kritičar Fidela Kastroa.

U međuvremenu, njegov književni ugled raste objavljivanjem dokumentarnog romana "Razgovor u katedrali". Slede uspesi - satira vojnog fanatizma "Pantaleon i posetiteljke" (1973), "Tetka Hulija i piskaralo" (1977), inspirisan prvim brakom, "Rat za smak sveta" (1982) o brazilskoj politici, "Ko je ubio Palomina Molera?" o političkom nasilju u Peru, autobiografska knjiga "Riba u vodi" (1993).

Tu su i romani "Povest o Majti", "Pripovedač", "Pohvala pomajci", "Lituma u Andima", "Jarčeva fešta" i "Raj na drugom čošku".

Među njegovim najuspešnijim dramskim delima su "Gospodica iz Takne", "Kati i nilski konj", "La Cunga" i "Ludak sa balkona".

Blisko prijateljstvo vezivalo ga je godinama za kolumbijskog pisca Gabrijela Garsiju Markesa, koji je bio blizak Kastru, ali je ono naglo okončano incidentom o kojem nijedan od pisaca nije želeo da govori. Garsija Markes je, pored Ljose, jedini južnoamerički dobitnik Nobelove nagrade za književnost. Garsija Markes ju je dobio 1982.

Ljosa, koji je 1993. dobio špansko državljanstvo, dobitnik je nagrada Princ od Asturije i PEN/Nabokov.

"Sve do danas ne prestaje moje zanimanje, radoznalost i strasna ljubav prema tom složenom, tragičnom, neobičnom svetu ogromne stvaralačke nadarenosti, neopisivih stradanja i patnji, u kome se najdivniji oblici kulture mešaju sa najgroznijim varvarstvom", opisao je jednom prilikom Ljosa svoje stvaralaštvo.

Njegova nova knjiga "El sueno del celta", posvećena britanskom diplomati Rodžeru Kejsmentu, kritičaru zločina Leopolda Drugog u Kongu, biće objavljena početkom novembra na španskom jeziku.

Beta - AP

Kapucinska grobnica Jozefa Rota (Arhipelag, Beograd)

Prevod: *Drinka Gojković*

Originalan naslov: *Der Kapuzinergruft*

Jedno od ključnih dela evropske književnosti prve polovine XX veka. Roman modernog klasika o poslednjim danima Austrougarske i o onome što je došlo posle toga. Rot na uzbudljiv i sugestivan način prikazuje poslednje godine i dane jedne imperije, potom sam rat, odlazak junaka na ruski front i vreme provedeno u zarobljeništvu. Vrhunac romana dolazi u mesecima posle Prvog svetskog rata, kada se Rotov junak, sa iskustvom rata i zarobljeništa, vraća u Beč, u jednu sasvim novu zemlju i u jedan sasvim novi svet. To više nije svet koji je on poznao i voleo, već svet koji tek treba upoznati sa svim zebnjama i strahovima koje nosi. Rot s nenadmašnim majstorstvom i psihološkom istančanošću prikazuje bedu i inflaciju u Austriji posle Prvog svetskog rata, kao i samu pometenost ljudi koji su tek izašli iz rata, a još ne umeju da žive u miru. Posebno su snažne epizode u kojima Rot opisuje pojavu levih i desnih demagoga koji koristeći bedu pokreću i vode mase. Možda nigde u evropskoj literaturi nije s takvom snagom i umećem prikazana jeza postepene pojave i nastanka fašizma. Vrhunac književnog umeća Jozefa Rota, pisca s biografijom dostojnom romana. Savremenik Kafke, Muzila i Broha, Rot je oblikovao veliku priču o sudbini evropskog čoveka u prvoj polovini XX veka. Prvi prevod Rotovog čuvenog romana, prevedenog na gotovo sve " evropske jezike nezaobilazna je knjiga za razumevanje moderne evropske istorije.

Knjigainfo

Mišel Ulbek dobitnik nagrade Gonkur

Francuski pisac Mišel Ulbek ovogodišnji je dobitnik nagrade Gonkur, za roman „La carte et le territoire”.

Pesnik i romanopisac, Ulbek je prvi roman „Proširenje područja borbe” objavio 1994. i s njim postigao veliki uspeh.

Svetsku slavu stiče drugim romanom „Elementarne čestice” iz 1998, nakon kojeg je usledio roman „Platforma”. Pre pet godina objavio je roman „Mogućnost ostrva”, a ove godine „La carte et le territoire”.

Ulbek (52) u svim romanima opisuje emotivnu i seksualnu bedu i potpunu samoću modernog čoveka. Lišen bilo kakvih iluzija, na društvo i ljude gleda iz ugla usamljenika koga više niko i ništa ne može prevariti.

U romanu „La carte et le territoire” kritikuje umetnost, ljubav, novac, ironično opisuje francusko selo i pravi sopstvenu karikaturu.

Poznat kao čovek koji ne poštuje religije, Ulbek je izazvao žestoke kritike muslimanskih organizacija intervjuom u književnom magazinu „Lir” zbog kojeg se našao na sudu pod optužbom za rasne uvrede i podsticanje na versku mržnju. Optužbi je oslobođen u januaru 2002.

Ulbekove knjige prevedene su na 35 jezika.

Beta, objavljeno 8.11.2010.

Izraelski orkestar prvi put izvodi Vagnera u Nemačkoj

Izraelski kamerni orkestar izvešće dela nemačkog kompozitora Riharda Vagnera na Festivalu u Bajrojt u julu 2011. godine, što će biti prvi put da jedan izraelski orkestar izvodi Vagnera u Nemačkoj.

Izrael se od osnivanja 1948. pridržavao nezvanične zabrane izvođenja Vagnerove muzike, zbog njenog korišćenja u nacističke propagandne svrhe pre i tokom Drugog svetskog rata. Vagner je, iako je sam bio ubeđeni socijalista, bio omiljeni kompozitor vođe Trećeg rajha Adolfa Hitlera.

Mnogi Izraelci i danas odbijaju da kupuju nemačke proizvode, a Vagnerova dela uglavnom nisu izvođena u koncertnim halama niti emitovana preko medija u znak poštovanja prema onima koji su preživeli Holokaust.

Izuzetak se desio 2001. kada je jedan izraelski orkestar prvi put svirao Vagnera u Izraelu, što je tada razbesnelo mnoge Jevreje.

Zbog osetljivosti situacije, izraelski orkestar neće uopšte vežbati u Izraelu, već samo u Nemačkoj, i to nekoliko dana pred početak festivala.

"Mislim da je bolje da ne izvode Vagnera, jer je to Hitlerova muzika. Tu muziku treba da izvode za par godina, kada svi mi koji smo preživeli Holokaust i logore smrti umremo. Ovo je veoma loše po naše zdravlje. Vagner je za nas previše, uspomene su još uvek veoma bolne", rekao je Moše Sanba, jedan od preživelih Holokausta.

Portparol izraelskog orkestra Mejrav Magen Leli pojasnila je da jevrejski muzičari žele da "promene način na koji je do sada izvođena Vagnerova muzika". Ona je dodala da razume osetljivost tog pitanja za one koji su preživeli Holokaust, ali da muzika treba da bude cenjena zbog onog što jeste.

Lelijeva je navela da će na Vagnerovom festivalu u Bajrojtju biti izvođena i muzika Gustava Malera i Feliksa Mendelzona, kompozitora koji su zbog svog jevrejskog porekla bili zabranjeni u Trećem rajhu.

Izraelski orkestar predvodi Roberto Paternostro, čija je majka preživela nacistički genocid, njegova je prijateljica, Katarina Vagner, praunuka velikog kompozitora i kodirektor Festivala u Bajrojtju.

Bajrojtjski festival je jedan od najznačajnijih nemačkih festivala klasične muzike, koji je osnovao sam Vagner 1872. njegovi potomci imali su bliske veze s nacistima i njihovom ideologijom, a Hitler je redovno prisustvovao festivalu u Bajrojtju tridesetih godina.

Festival u Bajrojtju odustao od izraelskog orkestra

Uprava festivala posvećenog muzici Riharda Vagnera, koji se svake godine održava u nemačkom gradu Bajrojtju, ipak neće ugostiti Kamerni orkestar Izraela, objavio je danas izraelski list "Haarec".

Odluka je doneta u utorak uveče, a kao razlog naveden je strah od mogućih negativnih reakcija u Izraelu zbog Vagnerovih antisemitskih stavova.

"Poseta orkestra je otkazana zbog rizika od veoma negativnih reakcija u Izraelu", piše dnevnik.

Erela Talmi iz uprave orkestra izjavila je u utorak da je taj ansambl prihvatio poziv Vagnerove prauke Katarine Vagner da iduće sezone nastupi u Bajrojtju.

Inicijativa je, međutim, naišla na oštre kritike preživelih zatvorenika nacističkih koncentracionih logora.

"Ne znam čija je to ideja, ali sam uveren da treba sprečiti održavanje tog koncerta", rekao je listu Jedioth aharonot jedan bivši logoraš.

Rihard Vagner (1813-1883), kojeg je veoma cenio nacistički vođa Adolf Hitler, godinama je bojkotovao u Izraelu - u koncertnim salama, ali i u medijima, jer brojne žrtve Holokausta povezuju Vagnerovu muziku sa nacizmom.

Izraelski dirigent Danijel Barenboim izazvao je skandal 1991. godine kada je Berlinska državna opera, koju je predvodio, u Tel Avivu izvela odlomak Vagnerove opere "Tristan i Izolda".

Beta

Otkrivanje raka preko daha

Grupa izraelskih naučnika razvila je sistem, nazvan "elektronski nos", uz pomoć kojeg je, preko daha, moguće dijagnostikovati da li je određena osoba obolela od raka debelog creva, dojke, prostate ili pluća.

Naučnici koji su sprovedli istraživanje, objavljeno u "Britanskom časopisu o raku", zaključili su da razvoj tumora prate genske i proteinske promene koje mogu da izazovu emitovanje određenih organskih sastojaka prisutnih u dahu, pa su pokušali da utvrde da li se uz pomoć nanoreceptora, koji predstavljaju "veštački nos", može otkriti da li je određena osoba obolela od raka.

Ispitivanje, obavljeno na 177 dobrovoljaca starosti od 20 do 75 godina, među kojima su neki bili oboleli od različitih oblika tumora, pokazalo je da "elektronski nos" omogućava ne samo da se napravi razlika između "zdravog" i "bolesnog" daha, već i da se utvrde različite vrste daha u zavisnosti od vrste raka.

Iako preliminarni, ti rezultati bi mogli da omoguće razvoj jednostavnog, jeftinog i pre svega neinvazivnog testa za dijagnostikovanje raka. Tim testom bi, kako ističu naučnici, mogla i da se procenjuje reakcija organizma na određenu terapiju i prevremeno otkriva ponovna pojava bolesti tokom rutinske zdravstvene kontrole.

Artur Kol: Izrael zainteresovan za ulaganja u Srbiji

Ambasador Izraela u Beogradu Artur Kol izjavio je danas u Užicu da su investitori iz njegove zemlje zainteresovani za ulaganja u Srbiji u oblastima poljoprivrede, metalske i vojne industrije.

Uz podsećanje na dobre odnose i bliskost srpskog i jevrejskog naroda ambasador Kol je rekao da je

nedavno obostrano ukidanje viza između Srbije i Izraela u interesu još bolje saradnje, čiji efekti će se najviše osetiti u raznim sektorima turizma.

Gradonačelnik Užica Jovan Marković je na prijemu koji je priredio u čast ambasadora Izraela rekao da je dobro što su investitori iz Izraela, pored Beograda, prepoznali svoj interes za ulaganja i u drugim regionima Srbije.

Marković se založio da Užice bude grad domaćin državnoj delegaciji i privrednicima Izraela koji bi uskoro trebalo da posete Srbiju u nameri da prošire privrednu i drugu saradnju između dve zemlje.

Ambasador Izraela je posredstvom organizacije *Naša Srbija* poklonio socijalnim i humanitarnim ustanovama Užica šleper kancelarijskog i ostalog nameštaja.

Tanjug

Izložba Marka Čelebonovića

U Umetničkom paviljonu "Cvijeta Zuzorić" na Kalemegdanu večeras je otvorena izložba slika jednog od najznačajnijih jugoslovenskih slikara 20. veka Marka Čelebonovića pod nazivom "Slike iz porodične kolekcije".

Otvarajući izložbu, istoričar umetnosti Nikola Kusovac je naglasio da je Čelebonović moralna ličnost bez premca i da je izuzetno zadužio srpski narod.

- O njegovoj ulozi u srpskoj istoriji umetnosti ne bi trebalo trošiti reči. Gromada kakva neće moći da bude prevaziđena u skorije vreme - istakao je Kusovac.

On je rekao da Čelebonovića pamti po svedočenju njegovih učenika, kojima je predavao na Akademiji umetnosti u Beogradu od 1946. do 1960. godine.

Bila su to tvrda vremena, ocenio je Kusovac, naglašavajući da je Čelebonović "kada god je negde zaškrilalo ili se pokazalo da nekome ne stoje stvari kako valja" svojim autoritetom štitio studente.

Prema rečima Kusovca, Čelebonović je branio studente od onih koji su hteli da ih procenjuju pomalo prestrogo, a često i ideološki.

Izložba obuhvata Čelebonovićeve kapitalna dela iz kolekcije njegove porodice, koja su nastala od 1923. do 1984. godine.

Ova dela, prema rečima autora izložbe Ljubice Miljković, Čelebonovića na najbolji način predstavljaju kao značajnog jugoslovenskog, francuskog i svetskog umetnika.

Otvaranju izložbe prisustvovao je novi ambasador Francuske u Beogradu Fransoa Gzavije Denijo.

Od 11. oktobra u Francuskom kulturnom centru publika će moći da vidi i izložbu "Kreativni univerzum Marka Čelebonovića".

Biće izloženi Čelebonovićeve crteži i dokumentarni materijal.

FoNet

Etgar Keret

PATIKE

Na Dan sećanja na Holokaust naša profesorka Sara odvela nas je autobusom br. 57. u muzej Jevreja iz Volhynie i ja sam se osećao veoma važnim. Sva deca sem mene, mog brata od strica i još jednog dečaka, Drukmana, bila su iz porodica koje su se doselile iz Iraka. Ja sam bio jedini među njima kome je deda ubijen u Holokaustu. Zgrada muzeja bila je vrlo lepa, sagradjena od crnog mermera kao kuće milionera. U njoj su bile crno-bele fotografije i liste ljudi i zemalja stradalog naroda. Išli smo po dvoje pored slika i profesorka je kazala da ih ne dodirujemo. Ali ja sam spustio ruku na jednu fotografiju stavljen u karton, na kojoj je bio mršav, bleđ čovek sa suzama u očima. Držao je sendvič u ruci. Suze su mu tekle niz obraze, praveći putanje kao staze na drumu i moja drugarica Orit Salem rekla mi je da će me tužiti kod profesorke što sam taknuo sliku, a ja sam joj odgovorio da me nije briga, da može da kaže kome god hoće, čak i upravitelju. Na slici je moj deda i ja ću ga dotaći kadgod budem hteo.

Posle odaje sa fotografijama odveli su nas u veliku salu i prikazali nam film sa decom u vagonima koje su ugušili gasom. Zatim nam je jedan star, mršav čovek koji se popeo na binu ispričao kakvi su zlikovci i ubice nacisti bili, da je on čak golim rukama davio jednog vojnika dok ga nije ugušio. Džerbi koji je sedeo kraj mene rekao je da starac laže, da s obzirom kako izgleda nije mogao da udavi vojnika. Ali, ja sam gledao u oči tog starog čoveka i verovao sam mu. U njegovom pogledu bilo je toliko besa da sam mogao da pretpostavim šta je uradio.

Na kraju, kada je završio svoju priču šta je radio za vreme Holokausta, rekao je da to što smo čuli nije bitno samo za prošlost, već i za ono što se danas zbiva, jer Nemci i sada postoje i još uvek imaju svoju zemlju. Kazao je da im nikada neće oprostiti i da se nada da mi nikada nećemo posetiti tu državu. Jer kada je bio u Nemačkoj sa svojim roditeljima pre pedeset godina, sve je izgledalo lepo, ali se završilo paklom. Ljudi imaju kratko pamćenje, rekao je, posebno kada se radi o rdjavim stvarima. Ljudi nastoje da oprostite, ali vi nemojte da im oprostite. Kadgod budete videli Nemca, setite se šta sam vam ispričao. Kada budete videli nemačku robu, bio to televizor (većina televizora ovde su u Nemačkoj proizvedeni) ili bilo šta drugo, treba uvek da se setite da se ispod tog lepog okvira kriju

delovi i cevi napravljene od kostiju, kože i mesa mrtvih Jevreja.

Džerbi je kazao kada smo izašli da matori nije nikoga u svom životu udavio, a ja sam pomislio da smo srećni što imamo kod kuće rashladne uređaje proizvedene u Izraelu. Što bismo tražili neprilike?

Dve nedelje kasnije moji su se roditelji vratili iz inostranstva i doneli mi patike. Moj stariji brat rekao je u poverenju mami da ja to želim i ona mi je kupila nabolje na svetu. Mama se osmehivala kada mi je pružila poklon.. Bila je sigurna da ja ne znam šta se nalazi u kutiji. Ali ja sam prepoznao *Adidas* marku. Uzeo sam kutiju i zahvalio se. Otvorio sam je. Unutra su bile bele patike sa plavim slojevima na džonu i sa strane natpis *Adidas*. Nisam morao da otvorim kutiju da bih znao kako izgledaju. "Hajde, probaj ih," kazala je mama i odmotala ih, "da budem sigurna da su ti taman." Ona se sve vreme smeškala i nije znala šta se u meni događa. "Patike su iz Nemačke, znaš" rekao sam, stisnuvši joj ruku. "Naravno da znam", mama se nasmejala, "*Adidas* je najbolja marka na svetu. Deda je, takodje iz Nemačke," pokušao sam da je podsetim. "Deda je iz Poljske," ispravila me je. Za trenutak postala je tužna, ali je brzo prešla preko toga. Navukla mi je jednu patiku na nogu i pokušala da veže pertle. Ostao sam miran. Shvatio sam da ne mogu ništa da uradim. Mama ne bi ukopčala. Ona nikada nije bila u Muzeju Volhynia. Niko ne bi mogao da joj objasni. Za nju su patike samo patike, a Nemačka je Poljska. Ostavio sam je da mi obuje patike i nisam joj ništa rekao. Nije bilo nikakve svrhe da joj pričam i samo je još više rastužim.

Zahvalio sam joj i poljubio je u obraz i rekao da idem napolje da se igram lopte. "Bićeš pažljiv, je li?" Tata me je pozvao, nasmejan, iz prednje sobe: "Ne moraš odmah da izađeš u njima". Pogledao sam još jednom belu kožu na mojim nogama. Gledao sam i setio se svega što nam je stari čovek ispričao kako je davio vojnika i kako bi to trebalo da upamtimo. Dodirnuo sam plave štrafte patika i setio se fotografije mog dede. "Da li su ti patike udobne?" – pitala me je mama. "Sigurno su mu udobne", odgovorio je moj brat umesto mene. "Nisu to jeftine izraelske patike. To su patike kakve nosi veliki Kruif." Otišao sam na prstima do vrata, kako bih stavio što manje težine na patike. Tako sam pažljivo išao putem do Manki parka. Napolju su dečaci iz Borohova organizovali tri tima: holandski, argentinski i brazilski. Ispostavilo se da je holandskom potreban igrač, tako da su dopustili da im se pridružim, iako nikada nisu primali nekog ko nije iz Borohova.

Kada smo počeli igru pazio sam da ne šutnem loptu patikom, kao da bih povredio dedu, ali posle nekoliko trenutaka sam to zaboravio, baš kao što je starac u Muzeju Volhynia rekao da ljudi rade, pa sam čak šutnuo loptu u gol. Ali kada je igra bila završena, setio sam se i pogledao u patike. Bile su zaista udobne, mnogo lepše nego dok su bile u kutiji. "Jedan gol, eh?" Vraćajući se kući mislio sam na dedu. "Pa taj gol nije znao ko ga je šutirao. Deda nije rekao ništa, ali sudeći po mojim koracima rekao bih da je i on bio zadovoljan.

Prevela Ana Šomlo

Povodom pedesetogodišnjice smrti Kompozitor Pal Abraham

Povlačenjem Otomanskog carstva iz Srednje Evrope, počelo je naseljavanje tih opustošenih krajeva. Među doseljenicima bilo je i Jevreja.

Tako, u Apatinu, varošici na severozapadu Bačke, kraj Dunava, u blizini Sombora, prvi trag o Jevrejima u tom mestu potiče iz 1749. godine. Sredinom XVIII veka bilo ih je tridesetak. U spisku uz katastarsku mapu iz 1764. zabeleženo je da je vlasnik kuće pod brojem 120 „Judeus Wolf“. Jedan dokument iz 1767. beleži da se Abraham Volf doselio iz Češke 1758. godine. U toj se kući, posle više od sto godina, 2. novembra 1892. rodio Pal Abraham. Tada je u Apatinu živelo 130 Jevreja, ali kada je posle I svetskog rata nedaleko od Apatina prolazila granica novoformirane države i Mađarske, privredna aktivnost se smanjila i deo Jevreja se iselilo u Sombor, Suboticu, Novi Sad i druga mesta,

Danas u Apatinu živi svega nekoliko, mahom starijih Jevreja.

Otac Pala zvao se Jakab (ne Jakob), trgovac, mati mu se zvala Flora rođ. Blam. Oboje su bili ljubitelji muzike. Mati je, navodi se, bila i darovita pijanistkinja, kako je napisao dr Franjo Eman, lekar, u lokalnom listu *Ister*, a iz tog napisa potiču mnogi podaci o Palu Abrahamu.

Srećnom slučajnošću, kada je pošao u osnovnu školu, u Apatin je premešten, kao učitelj muzike, Adolf Šifer. Rano je zapazio nadarenost malog Pala, koji je od njega dobio i prvu sistematsku obuku iz klavira. Kada je Pal završio osnovnu i građansku školu (takav tip škole danas više ne postoji), školovanje je nastavio u Somboru. 1910. upisao se na Nacionalnu muzičku akademiju u Budimpešti i tu školu pohađao 1910-1916.

Još kao student u Budimpešti bio je aktivan u Salon-orkestru, koji je osnovan u Apatinu 1912. i tokom 34 godine postojanja tog orkestra Pal je njegov najpoznatiji član.

Na početku njegovog kompozitorskog rada stoje brojne raznovrsne kompozicije kao što su simfonije, violinski i čelo koncerti, orkestralne serenade i gudački kvarteti. S jednim gudačkim kvartetom 1922. na Salcburškim muzičkim svečanostima dobio je nagradu „Jozef Hajdn.

Gotovo šest godina, u to vreme bio je činovnik, nije se oglašavao kao kompozitor. Tek se 1928. javio ponovo, komponovao je pet intermeca za jednu operetu kojom je sam dirigovao; činio je to u belim rukavicama, tada neuobičajeni način dirigovanja, pa su ga tako i zvali („dirigent u belim rukavicama“).

Ubrzo posle toga usledila je prava „salva“ novih opereta. Za nekoliko godina komponovao ih je 13. Od njih tri su postigle svetsku slavu: „Viktorija i njen husar“, „Havajski cvet“, a naročito, „Bal u Savoju“ po kojem je snimljen i film. Ta opereta izvođena je u predratnoj i posleratnoj Jugoslaviji.

Uspeh je bio izuzetan, pogotovo u Nemačkoj, ali i u Austriji, Mađarskoj. U Beču, „prestonici opereta“, dizao je publiku na noge, a i u drugim evropskim zemljama postizao je uspeh za uspehom. Protagonisti ovih opereta su dva tada najpoznatija pevača te vrste muzike u Evropi, Gita Alpar i Rihard Tauber. Prihodi su kompozitoru stizali sa svih strana. A kako je bio „lake ruke“, okružen prijateljima i „prijateljima“, dešavalo mu se da nije imao dovoljno novca da plati račun veselog društva tako da je u objektu gde se društvo veselilo morao tražiti pozajmicu da isplati račun. Komponovao je muziku za tridesetak filmova i niz popularnih šlagera. Jednom je rekao da svojim najvećim uspehom smatra to što njegove kompozicije zvižduću na ulici.

Dolaskom nacista na vlast u Nemačkoj početkom 1933, preko Beča i Pariza potražio je novi dom u Njujorku. Na njegovu žalost i nesreću, američka publika nije imala sluha za njegove operete kao ona u Evropi. Postepeno je propadao fizički, mentalno i materijalno. Smešten je u bolnicu, a potom u azil.

Posle rata interesovanje za njegove kompozicije, posebno za njegove operete, u Nemačkoj je raslo sve više, osnivana su društva *Paul Abraham*. To Društvo u Hamburgu obezbedilo mu je stan, dovelo ga je 1956. iz Njujorka u Hamburg, dobijao je odštetu od države, obezbedili su mu sredstva od kojih je mogao mirno da živi, a pristizale su mu i tantijeme.

Umro je 6. maja 1960. godine u Hamburgu, sahranjen je na Oldorfskom groblju.

Prošle godine jedna od velikih nemačkih TV stanica snimila je jednočasovni film o Palu Abrahamu.

U Apatinu se nedovoljno zna o njemu. Boris Mašić, vrsni poznavalac istorije tog mesta, rekao je autoru ovog članka da u Apatinu ima još predmeta vezanih za porodicu Abraham čak i klavir na kojem je Pal komponovao. Šteta, zaista šteta što u Apatinu nema razumevanja da se sačuva uspomena na tog velikana operete.

Uzgred, sasvim neovisno od Pala Abrahama, Mašić kaže da je uz pomoć prijatelja uspeo da iz nekih dvorišta spase nekoliko nadgrobnih spomenika uzeta (tačnije, ukradenih) iz dva devastirana mesna jevrejska groblja; s tim nadgrobnim spomeicima bile su popločane staze do obora ili su bile u njih uzidane. Da bi bili sačuvani spomenici su smešteni u prostorije lokalnog Duštva podunavskih Nemaca.

Dr Teodor Kovač

ХИЛДЕ ДОМИН (1912 – 2008)

Егзил

*Муче се
уста на самрти
да исправно изговоре
речи
туђег језика.*

ПОВРАТАК БРОДОВА

Зима

Птице, црни плодови
на голом грању.
Дрвеће се са мном игра жмурке,
са њим је као са људима
скривених мисли.
И молим тамне гране
Да ми кажу име.
Унутра још зелене,
Процветаће оне,
и верујем још
да ме волиш
и то од мене кријеш.

Незадрживо

Сопствену реч,
Тек изговорену,
ко ће вратити живу?
Куд реч пролети, осуши се трава,
пожути лишће, падне снег.
Птица би ти се вратила,
али не твоја реч
тек изговорена.
Шаљеш за њом друге речи,
окићене шареним, меканим перјем.
Црна реч је бржа,
она увек стиже,
она стално стиже.
Боље нож него реч,
нож може бити туп.
Нож често промаши срце.
Реч никад.
На крају је реч,
увек
на крају
Реч.

Мора

Растајем се од себе.
Одводе ме од мене.
Пружам руке за собом,
али скрећем за угао
и напуштам себе,
ја, коју одводе
у одећу кажњеника.
За четвртим углом иста улица

за онога који за угао скреће,
иза угла даље - иста улица.
Али ја ћу бити далеко,
одведена далеко,
Ја, која за којом руке пружам
и за угао скрећем.

Последње саопштење

Кревет ми је лист
све бржи
на слаповима ноћи.
Сат не видим,
радознала нисам,
нигде не пристајем.
Спуштам једро од писама,
адресе не читам.
Утеха каснонога,
— дозивах је још јуче —
више ме не стиже.

Препев са немачког: *Олга Елермајер-Животић*

Хилде Домин, рођена у Келну 1912, напустила је Немачку 1932, годину дана пре него што је Хитлер преузео власт. Вратила се у Немачку 1954. и од 1961. до смрти 2008. живела је у Хајделбергу. О свом детињству је писала: "Једном сам и ја имала дом, добар дом. Од њега сам живела све време. Родитељи су ме научили исконском поверењу, које је изгледа ненарушиво, из њега црпем снагу." У егзилу је утеху налазила у подударностима између изгубљеног завичаја и туђине. Без патоса она у песми "Где стоји наше дрво бадемово" вели: "Под истим сунцем само се сено свугде другачије пласти." Слично је мислио Хајнрих Хајне напустивши Немачку и дошавши у егзил у Француску: "Ипак, бићу и тамо под божјим небом као и овде, а као погребно цвеће лебдеће ноћу нада мном звезде тамо као и овде."

О Хилди Домин је речено да је "песникиња егзила", а она је заправо песникиња многих егзила, јер је била принуђена да се за време Хитлерових прогона сели из једне земље у другу, не налазећи нигде стално уточиште, што је тема у многим песмама збирке "Повратак бродова". Своје уточиште Домин је нашла у својој песничкој машти и у динамичном животу духа и душе, а подршку за тај унутрашњи живот у природи: "Спремам себи собу у ваздуху међу птицама и акробатима; кревет ми је на трапезу душе као гнездо на ветру на врху гране."

Почевши да пише тек 1961, тематизовала је писање као рађање речи као најотпорнијих и најживотворнијих потомака духа. За разлику од других прогоњених јеврејских песника, Целана, Нели Закс, Розе Ауслендер и других, Хилде Домин је својим "исконским поверењем" још веровала у људе, због чега је названа "непоправљивом поправитељком света".

Олга Елермајер-Животић

Deca Avramova

Ambiciozna izložba na Petoj aveniji u Njujorku o „tri vere” – judaizmu, hrišćanstvu i islamu – njihovim zajedničkim korenima, svetim knjigama i savremenim razlikama

Jevrejski molitvenik, Napulj, 15. vek

U ovom gradu u kojem se uvek nešto dešava i u kojem ne mora nikad da se spava, od 22. oktobra pažnju privlači jedna izložba koja govori o istoriji, ali i te kako rezonuje u sadašnjosti. Retka je prilika da se na jednom mestu vide antički artefakti civilizacije i njenog važnog, možda i glavnog pratioca, religije.

Izložba na Petoj aveniji, u zdanju „Steven A. Švarcman” Njujorške javne biblioteke, ima zvaničan naziv „Tri vere”. Te tri vere su judaizam, hrišćanstvo i islam, koje zajedno imaju oko četiri milijarde vernika, ili bezmalo 70 odsto čovečanstva.

Otvorena je 22. oktobra, a zatvoriće se 22. februara. Činjenica da se održava u Njujorku i da je njena glavna poruka: da je ono što je za sve tri religije zajedničko – a toga je mnogo – važnije od onoga što ih razdvaja (čega je takođe dosta), ima poseban značaj, između ostalog i zbog „11. septembra”, datuma kome više ne trebaju objašnjenja i činjenice da je poprište najmonstruoznijeg terorističkog događaja u istoriji, počinjenog u ime jedne od ovih vera, samo nekoliko kilometara južnije, niz Petu aveniju.

Takođe, izložba se održava i u jeku polemika o verskoj toleranciji: da li je „prikladno” samo dve ulice od srušenog Svetskog trgovinskog centra, mesta koje je zbog 3.000 nevinih žrtava proglašeno „svetim tlom” (na kojem se uprkos tome podiže nova monumentalna nekretnina), sagraditi jedan islamski kulturni centar, sa sve bogomoljom, odnosno džamijom.

Nezavisno od toga, izložba „Tri vere” je prosvetiteljska u svakom pogledu: za upućene uživanje u retko na uvid iznošenim svetim knjigama, od Biblije nađene u jednom manastiru na britanskoj obali 917.godine kojeg su poharali Vikinzi, preko Kurana ispisanog elegantnom kaligrafijom u pozlaćenom mastilu, do jednog rukopisa Samaričana. Može se videti

i jedna originalna Gutenbergova Biblija iz 1649, vlasništvo Biblioteke, turski i persijski rukopisi na kojima je Muhamed u društvu drugih proroka, ali sa licem koje je samo prazan beo prostor, jer je njegovo portretisanje svetogrđe.

Izložba bi mogla da se zove i „Deca Avramova”, jer je prorok koji je na Bliskom istoku živeo pre oko 3.700 godina glavni zajednički sadržalac sve tri vere: on je „praotac” i Jevreja i hrišćana i muslimana. Praotac u smislu da ga sve tri religije smatraju kako fizičkim pretkom, tako i duhovnim začetnikom.

Za Jevreje, Avram, od koga počinje obnova monoteizma, simbol je njihove posebnosti, za hrišćane simbol prave vere, za islam istinski musliman. Sve tri ove vere su „avramske” – sugerira izložba – jer se u svakoj Bog u različitim tačkama vremena otkriva odabranim pojedincima. Upravo od Avrama, verska zbivanja postaju istorijska, otkrovenja su u „carstvu zemaljskom”, a ne na nebu ili nekom Olimpu. Bog Avramov je prvi put neviden i nevidljiv, ali ipak sveprisutan, vera je odnos između ljudskog i božanskog...

Jedan od glavnih sponzora ove izložbe je „Koegzist” (COEXIST), fondacija koja radi na promovisanju razumevanja i međusobnog uvažavanja „dece Avramove”, Jevreja, hrišćana i muslimana. Zbog toga nije iznenađenje što je glavna poruka izložbe „Iz jednog mnoštvo – iz mnoštva jedno”. Uprkos svim razlikama i starim i novim sukobima, sve tri vere imaju zajednička polazišta i jednu ljudsku perspektivu.

To pokazuju – ali i opovrgavaju – upravo svete knjige (pergamenti, svici) koje su, uz tekstove na pratećim panelima, jedini eksponati. U tim knjigama su kanoni i rana istorija svake od ove tri verske tradicije. Kustosi izložbe ne propuštaju da ukažu kako su u procesu širenja avramskih vera van svoje prvobitne (jezičke i geografske) teritorije, čak i sasvim male nepreciznosti u odabiru reči prilikom prevodenja proizvodile dramatične promene u značenju. Ne treba, zatim, zaboraviti, da su se širile (sem judaizma koji je bio i ostao vera samo jednog, jevrejskog, naroda) ne samo knjigama, nego i osvajanjima i pokrštaivanjima.

Pa ipak, tekstovi judaizma, hrišćanstva koje je poteklo iz njega, islama koji ima korene u obe (a u sve tri se, uz to, pojavljuju jedne te iste ličnosti, premda u donekle drugačijim ulogama i misijama) – danas su, u svim svojim prevodima, geografski najrašireniji korpus književnosti koji je svet ikad imao.

Zanimljivo je da, iako se izložba rano zatvara, već u šest (sem utorkom i sredom kada traje sat i po duže), ona se, kad padne mrak, nastavlja i na otvorenom, na najpopularnijoj njujorškoj aveniji: kad se vrata Biblioteke zatvore, preko fasade se spušta veliko platno na koje se projektuju eksponati.

Milan Mišić

Za one koji „Tri vere” žele da posete virtuelno, adresa je: <http://www.nypl.org/events/exhibitions/three-faiths-judaism-christianity-islam>

Politika, 6.11.2010.

Kosmopolitizam i nacionalna samosvest

JEVREJI U SUBOTICI

Jevrejska zajednica u Subotici danas broji (tek) nešto više od dve stotine članova, iako je treća po brojnosti u Srbiji i svojevrsni centar jevrejske kulture u Vojvodini. Nekada je, međutim, jevrejski deo građanstva od blizu četiri hiljade članova u ovom bačkom, u to vreme i austro-ugarskom, gradu predstavljao značajnu ekonomsku i kulturnu snagu, čiji je uticaj na ukupan razvoj grada nesumnjiv. Taj svojevremeni ekonomski zamah vidljiv je i u brojnim građevinama iza kojih stoji jevrejski kapital ili pak umešnost obrazovanih i preduzimljivih Jevreja.

U Subotici su Jevreji stalno nastanjeni od druge polovine XVIII veka, tačnije od 1775. godine, kada je izvesni Jakob Hersei dobio prvu dozvolu da se nastani u gradu. Sve do tada njima je bio dopušten samo privremeni boravak, jer su gradski oci smatrali štetnim po hrišćane da u njihovoj blizini žive ljudi „sumnjive vere” poput Jevreja. Dozvola za boravak se međutim sticala tek pošto su kandidati dokazali svoju moralnost. Vremenom je ta nevelika zajednica „podobnih” Jevreja ipak narasla, pa je grad za par godina izdao i odobrenje za kupovinu placa na kojem će se graditi groblje, što je bio definitivni dokaz da su oni postali starosedeoci...

Do početka devetnaestog veka broj Jevreja u Subotici popeo se na nekoliko stotina, a sredinom stoleća na više od hiljadu. Sa povećanjem njihove brojnosti rastao je i njihov uticaj u ekonomskoj sferi, budući da su iskazali znatno veći poslovni duh i preduzimljivost od hrišćana, koji nisu imali ni afiniteta niti želje da se bave industrijom, trgovinom ili zanatima, te je gotovo 90 odsto tih delatnosti bilo u

jevrejskim rukama. To je svakako bio važan faktor i za razvoj same zajednice, koja je na taj način došla do znatnog kapitala i postala značajna ekonomska snaga u gradu.

Sa povećanjem ekonomske moći jevrejska zajednica početkom XX veka, tačnije 1902. godine donosi odluku o gradnji prve sinagoge, i obezbedi mesto za verske obrede koje bi odgovaralo potrebama i ugledu zajednice. Tako nastaje hram svih hramova, odnosno jedna od najvećih i u to vreme najlepših sinagoga, koja na svojoj lepoti i atraktivnosti ni danas nije mnogo izgubila. U to vreme Jevreji grade i mnoge privatne i poslovne zgrade, kao i fabrike koje su funkcionisale i nakon Drugog svetskog rata.

Između dva rata jevrejska zajednica je brojala blizu četiri hiljade članova, koji su prevashodno za maternji jezik prihvatili mađarski, jezik prethodne države. Po izbijanju Drugog svetskog rata, u vreme mađarske okupacije, iako su progoni već počeli, Jevreji su poverovali da će ih tadašnja vlast ipak zaštititi od narastajuće antisemitske histerije. Mnogo je njih iz drugih krajeva došlo u Suboticu, očekujući da će tu biti sigurniji, te je u trenutku kada su Nemci okupirali Mađarsku, a time i Bačku, u gradu bilo blizu šest hiljada Jevreja. Do deportacije je na žalost ipak došlo, i u logore je poslato ukupno 6.700 duša. Među njima je bilo dosta i onih koji su sa Jevrejima imali veze samo preko nekog možda dalekog pretka, te praktično nisu ni znali da su Jevreji, niti su se tako osećali. Logora je spašen samo mali broj dece zahvaljujući humanosti i hrabrosti suseda, koji su ih skrivali u svojim kućama.

Nakon rata, iz logora se u Suboticu vratilo oko hiljadu preživelih, ali mnogi od njih nisu više želeli da ostanu u gradu. Polovina je otišla u novoformiranu državu Izrael, i to prevashodno mladi, obrazovani i odvažni ljudi, dok je dobar deo novi dom našao u Kanadi i Americi. Deo školovanih mladih kadrova nova vlast je poslala po direktivi u Novi Sad i Beograd, tako da su u Subotici ostali uglavnom stariji. Zahvaljujući upravo onima koji su ostali, a kojih je bilo nekoliko stotina, u Subotici je očuvana jevrejska tradicija, običaji, kultura i religija.

- Mi danas imamo sve mogućnosti da praznujemo svoje verske praznike, što je bilo dozvoljeno i u bivšoj Jugoslaviji. Uvek je bilo dovoljno onih koji se nisu osvrćali na postojeći ateistički trend i slobodno obeležavali sve tradicionalne verske datume. No, bilo je i onih koji nisu imali mnogo predznanja o svojoj verskoj tradiciji, jer nisu bili tako odgojeni... Danas se među subotičkim Jevrejima redovno obeležavaju Šabat i Pesah, odnosno Seder večera, nova godina - Roš Hašana, Jom Kipur i ostali verski praznici. Tradicija je u kulturi našeg naroda izuzetno značajan činilac, i Jevreji je vrlo poštuju, budući da ona predstavlja neraskidivi deo istorije koja je odredila sudbinu i živote gotovo svih koji se smatraju pripadnicima jevrejskog naroda - kaže Robert Sabadoš, potpredsednik Jevrejske zajednice u Srbiji.

Iako gotovo uvek pod pritiskom antisemitskog raspoloženja određenog dela javnosti, Jevreji u Srbiji, a posebno to važi za zajednicu koja živi u Subotici, tokom svih godina sukoba, ratova, razdvajanja i izolacija, bili su svojevrsan most između delova bivše države. Obeležavajući svoje blagdane, i organizujući razne kulturne događaje, nekadašnji jugoslovenski Jevreji ostali su u bliskoj vezi jedni sa drugima, ali takođe i sa narodima sa kojima vekovima žive. Iako vrlo tradicionalni i vezani za svoju zajedničku istoriju i kulturu, oni nose izvestan kosmopolitizam koji ih čini otpornim na svako nacionalno samozatvaranje. Prihvatanje jezika sredine kao jezika sopstvene mikrokulture i svakodnevnog života, a da se pri tom ne izgubi veza sa vlastitim identitetom i istorijskim nasleđem, karakteristika je retko kojeg naroda kao što je to slučaj sa Jevrejima. U Subotici mnogi od njih i danas govore dva ili tri jezika koja se koriste u ovoj sredini, prihvativši ih kao maternji.

Pozorišni eksperiment

Novija istorija subotičke sinagoge vezana je na neki način i za istoriju naše pozorišne umetnosti, za vreme kada je širom bivše države tada slavni Ljubiša Ristić sprovodio svoje avangardno pozorište, tačnije kulturno-pozorišne eksperimente. Ristić je u Suboticu došao sa namerom da „prodrma tu učmalu sredinu“, a jedan od objekata njegovih pozorišnih eksperimenata bila je i sinagoga. Ona je jedno vreme bila ni manje ni više nego pozornica njegove avangardne umetnosti, te je na njoj na jednom od performansa, a po zahtevu scenarija, glumac projezdio na konju koji je iza sebe ostavio svoj upečatljiv konjski trag i miris balege. Dobar deo javnosti je i pored uvažavanja umetničke slobode izražavanja bio zblanut tim činom, ali budući da je tada Bog još uvek bio zabranjen, bilo kakva odbrana jednog verskog objekta predstavljala je pravu jeres.

Događaj se sada pominje kao kuriozitet ili drskost jednog potonjeg političara, kako ko voli da tumači, ali je nakon upotrebe sinagoge kao pozorišnog objekta ostala prilična šteta unutar same zgrade.

Jedna od najlepših sinagoga u Evropi

Subotička velika sinagoga spada među najlepše u Evropi, i predstavlja svojevrsni biser secesijske arhitekture. Sledeći trendove toga vremena u oblasti izgradnje, njeni projektanti Marcel Komor i Deže Jakab, inače autori i čuvene Gradske kuće, sagradili su bogomolju ogromnih dimenzija, čak i preveliku za potrebe zajednice, u stilu mađarske secesije. Taj stil je posebno karakterističan u ornamentici, koja se u velikoj meri razlikuje od tada uobičajene persijske korišćene u ukrašavanju mnogih sinagoga širom sveta. Po svojim graditeljskim i arhitektonskim

rešenjima ovo zdanje je sve do danas ostalo jedno od najljepših verskih i kulturnih objekata ne samo u Subotici.

Zgrada počiva na osam metalnih stubova, iznad kojih je izgrađena ogromna kupola, u obliku „šatora sedam zaveta“. U izgradnji je korišćena i keramika iz čuvene pečujске fabrike Žolnai.

Danas je zbog velikog stepena oštećenosti subotička sinagoga pod zaštitom Uneska. Svetski fond za zaštitu spomenika svrstao ju je među 100 najvažnijih jevrejskih spomenika u svetu. Restauracija je započeta pre nekoliko godina, a dosad je restaurirana kupola na kojoj je obnovljen originalni žolnai crep. Konačni završetak restauracije zavisi pre svega od finansijskih sredstava, a oni od raznih fondacija i donacija, kaže Robert Sabadoš.

Ipak, stavljanje velike sinagoge van funkcije, a to traje već desetak i više godina, nije poremetilo ustaljeni red u obeležavanju tradicionalnih praznika, te se verski obredi redovno održavaju u tzv. maloj sinagogi, pri samoj opštini.

Vesela Laloš, Politika

BALKANSKA DUGA KONCERT U TEL AVIVU

Pod naslovom “Balkanska duga – od opere do etno-muzike” u Tel Avivu je 20. novembra priredjen u Sali Muzeja Erec-Jisrael koncert povodom koga je u Izrael doputovala grupa izuzetnih umetnika – mecosoprani Jelena Vlahović i Tijana Grujić, pijanistkinja Ljubica Grujić, članovi ansambla “Rene-sans” Veljko Nikolić i Žorž Grujić.

Koncert je priredjen u čast 75 godina osnivanja Udruženja Jevreja iz bivše Jugoslavije; 101. godišnjice grada Tel Aviva i 80. rođendana Rut Žamboki, koja je otpevala svoju pesmu “Tel Avivu s ljubavlju”.

Rut Žamboki započela je svoju karijeru u subotičkoj opereti, a zatim je učestvovala u brojnim muzičkim emisijama Radio-Novog Sada i na mnogim koncertima, organizovanim širom Vojvodine. Po dolasku u Izrael 1969. godine, Rut se uključila u operetski ansambl i stekla veliku popularnost kao solistkinja u “Knjeginji čardača” i “Grofici Marici”.

Ovaj koncert osmislili su Danilo i Milan Fogel, a mnogobrojna publika pozdravila je burnim aplauzom njoj već poznate umetnike iz Beograda koji često nastupaju u Izraelu.

Dušan Mihalek

Itaj Engel

KAKO SAM UPOZNAO ŽENI LEBL

Ženi Lebl je promenila moj život, baš tako kao što vam pričam. Sve što sam uradio i dokle sam stigao za poslednjih 18 godina bio je rezultat mog susreta sa ovom ženom.

Tada sam bio u vojsci. Bio sam urednik u “Galej cahalu”, vojnoj radio-stanici, u rubrici “Vesti iz sveta”. Neko ko uredjuje novosti o onome što se zbiva u svetu, a da svet nije video. To je nešto što se događa mnogim novinarima, ali ne i meni. Nisam imao nikakve namere da putujem u inostranstvo. Jedino što mi je tada bilo važno je da izgovorim tačno imena iz svih zemalja.

Počeo sam da radim 1989. godine, u vreme kada je cela Istočna Evropa počela da se raspada. Kada je u Istočnoj Nemačkoj krenuo proces ujedinjenja sa Zapadnom Nemačkom, obratio sam se kolegi, koji je poreklom bio odatle, da mi precizno objasni kako se izgovaraju nemačka imena. Imao sam, takodje, prijatelje iz Poljske, rođjaka iz Rumunije - poslovnog čoveka, poznanika iz Čehoslovačke... Drugim rečima, bio sam pokriven.

I tada, na moj užas, počeo je haos u toj zemlji koja se zvala Jugoslavija. Na moj užas, jer nisam poznavao nijednog Jugoslovena koji bi mogao da mi pomogne. Kolega u radiju koji je shvatio neprilike u kojima sam se našao, rekao mi je da možda može da mi pomogne i dao mi je telefon osobe koja se zove Ženi.

Okej. Javio sam joj se. Naš razgovor je u početku bio pomalo neobičan, ali ga je ona ubrzo prihvatila. “Gospodjo Ženi, kako se tačno izgovara Milošebic ili Miloševic? Sa akcentom na poslednjem ili na pretposlednjem slogu? I da li je Srevrenica ili Srebreniča?

- I zašto, gospodjo Ženi, kažete da bi trebalo da znam ko je bio Draža Mihajlović, Nedić, Ljotić i Ante Pavelić – kakve veze oni imaju sa tim?

Taj razgovor vodili smo leta 1991. Tada je rat počeo u Hrvatskoj. Hteo sam da joj se zahvalim i prekinem razgovor, ali ona mi je tada rekla:

- Mladiću, ukoliko si novinar, onda svakako znaš da će za nekoliko meseci početi rat u Bosni, a to će biti još teži rat?

- Ne znam, odgovorio sam joj. - Zašto bi trebalo da to znam?

- Trebalo bi!

- Šta?

- Trebalo bi da to znaš!

- Gospodjo Lebl, ja sam vam se obratio samo zbog nekoliko srpsko-hrvatskih imena. Nije potrebno da me ispravljate i na hebrejskom jeziku.

- Mladiću, saslušaj me pažljivo. Ako hoćeš da budeš ozbiljan, onda pre svega popravi svoj hebrejski jezik, pa tek onda počni da se raspituješ o Bosni. A onda, ukoliko ti neka imena ne budu jasna, rado ću ti ih izgovoriti.

Ne mogu danas da se setim tačno šta mi je tada prošlo kroz glavu, ali imao sam neko osećanje koje ne mogu da objasnim, da ta žena poseduje neko ogromno znanje i onda sam je zamolio, trudeći se da se pristojno izražavam na ivritu, da mi dozvoli da dodjem kod nje kako bismo mogli malo više da razgovaramo.

Od svih godina lepih, divnih, ne pamtim da sam ikada u životu imao tako dug susret sa nekim. Došao sam kod nje u ulicu Ridning, broj 10 u Tel Avivu u 10 sati ujutru. Izašao sam iz njene kuće u 11 uveče. O svetu o kome mi je pričala tada, prilikom prve posete, o događajima, ličnostima, jevrejskim zajednicama i balkanskim ludacima, ustašama i Golom otoku i onome što sada čuje od svog brata Saše Lebla iz Beograda i od Dunje Šprajc iz Zagreba...

- Mladiću, - rekla je sa blistavim osmehom koji nije silazio sa njenog lica ni kada je govorila o najstrašnijim stvarima na svetu, - Mladiću, da li sada razumeš da će sve eksplodirati?

Kao svaki muškarac koji se pred superiornom ženom oseća zbunjeno, ostao sam bez reči. Ništa pametno nisam umeo da dodam posle njenih mudrih reči, pa sam ćutao. Jedino sam rekao da mi se čini da bi bilo dobro da otputujem tamo.

- Ni u kom slučaju, mladiću, nemoj to da uradiš. Tvoja majka, koju čak ni ne poznajem, ne bi mi to nikada oprostila.

Ali to nije bila poslednja stvar tog dana da je nisam poslušao. Prvi put u životu nešto sam shvatio do kraja. Jasno mi je bilo da nema stvari na ovom svetu koje me se ne tiče i da nema situacije u koju ne bih banuo ma kako luda bila u tom momentu. Odlučio sam da putujem. Ali, prvo sam smirio tu ženu. Pozvao sam Ženi na ručak kod moje mame. Odmah su se dopale jedna drugoj i od tada smo Ženi u našoj porodici zvali "moja druga mama".

Ženi me je pripremala za svako mesto na koje sam odlazio – za Srbiju, Bosnu, Hrvatsku, Kosovo, za Vukovar, Srebrenicu. Kada su pucali na mene u Sarajevu dok sam intervjuisao zločinca br.1, Arkana, za kojim je bila raspisana poternica – bio je to poslednji njegov intervju, nakon koga je ubijen.

Dobio sam nagradu "Sokolov" za svoje novinarske priloge iz Bosne, a bio sam najmladji novinar koji je ikada tu nagradu dobio, svakog trenutka znao sam čijom sam je zaslugom stekao.

Posle toga putovao sam u Irak, Pakistan, Liban, Ruandu, Kongo... Ženi je bila umešana i u to.

Za svoj 80. rođendan Ženi me je pozvala da ručamo u restoranu u luci Tel Aviva. Rekla mi je da bi volela da dodjem po nju. S obzirom da putujem motorom bilo mi je jasno da ne mogu da povezem osamdesetogodišnju ženu. Pokušao sam da pozajmim kola od prijatelja, ali nisam uspeo. Pozvao sam Ženi i kazao joj da sama dodje, jer nemam kola, već dolazim motorom.

- I u čemu je problem?- pitala me je.

- Pa to je razlog što neću doći po Vas i nećemo stići istovremeno po ovoj ludoj saobraćajnoj gužvi u Tel Avivu.

- Vidim da si postao kukavica. Nisi više onaj muškarac koga sam ranije upoznala...

Na njen 80 rođendan i 80 km. na sat ka pristaništu, slušao sam Ženin smeh na motoru iza sebe kad god sam zaobilazio neka kola. Onda sam shvatio da iza svake lude stvari koju činim u životu – nalazim Ženi. Zajedno sa mnom.

Njena mudrost, hrabrost, ljubav - značile su mi mnogo.

Mnogo, jer nisam mogao da se promenim i da promenim čitav svoj život koji je postao takav kako ga je inspirisala ta draga žena.

Prevela Ana Šomlo

Napomena: tekst sa komemoracije Ženi Lebl namenjen je Spomenici koja je u pripremi.

Luci Petrović SPOMENICA Dr Lavoslav Kadelburg

Savez jevrejskih opština objavio je povodom 100 godina od rođenja dra Lavoslava Kadelburga, dugogodišnjeg predsenika Saveza, njemu posvećenu *Spomenicu* autora Luci Petrović. Kao dugogodišnji saradnik i sekretar predsednika Saveza, ove najznačajnije jevrejske ustanove u Jugoslaviji i njen sekretar, Luci Petrović, urednik *Jevrejskog pregleda*, imala je uvid u sve aktivnosti ličnosti o kojoj piše.

Ova *Spomenica* značajna je ne samo što je posvećena predsedniku, već ona predstavlja na izvestan način istoriju jevrejskih zajednica u zemlji, svih pokreta omladine i značajnih događaja u cionističkom pokretu i organizaciji *Herut* čiji je predsednik Kadelburg bio od 1925. godine. Samim tim, u ovom su delu

zapisani i značajni susreti, događaji vezani za Svetski jevrejski kongres, značajne susrete i razmene poseta sa vodećim ličnostima u svetu.

U knjizi je detaljno opisana Kadelburgova biografija, sve dužnosti kojima se on bavio i van Saveza čiji je predsednik bio od 1965. do 1991. i počasni predsednik do 1994. godine. Samo oni ljudi koji su imali prilike da ga upoznaju znaju do koje je mere on bio izuzetna ličnost po svojoj humanosti, skromnosti i po sjajnom obrazovanju. Kadelburg je umeo da sklopi prijateljstvo sa mladim osobama, da im uvek pritekne u pomoć, o čemu su u ovoj spomenici zabeleženi zapisi njegovih prijatelja.

Na dve stotine stranica objavljena su sećanja Andrije Pregera "Reč prijatelju"; Ace Singera "Čoveka koga ne smemo zaboraviti"; Bože Švarca "Moj učitelj i prijatelj"; i reči Ete Najfeld, Vidosave Nedomački, Ivana Brandajsa, Rajka Djurića, i potpisnika ovog prikaza: "Kadelburg, čovek zauvek".

Ne mogu se navesti sva imena koja je Luci Petrović sakupila, iz sveta poslatih, povodom odlaska Lacija Kadelburga u večnost, međutim bitno je što su u ovoj *Spomenici* objavljeni naslovi 243 bibliografskih jedinica njegovih napisa i knjiga, što će poslužiti generacijama istraživača kao izvor istorije Jevreja Jugoslavije.

Luci Petrović, koja je i sama bila veoma ozbiljan istraživač ovim delom, objavljeno 2010. u godini kada je preminula, pokazuje koliko je do kraja života bila posvećena jevrejskoj tematici i svom prijatelju Lavoslavu Kadelburgu.

Jaša Almul **Stradanje i spasavanje** **srpskih Jevreja**

Nekadašnji predsednik Beogradske jevrejske opštine i poznati jugoslovenski publicista Jaša Almul objavio je nakon knjiga "Živi i mrtvi", "Jevrejke govore" i "Jevreji i Srbi u Jasenovcu", ove godine "Stradanje i spasavanje srpskih Jevreja", u izdanju beogradske izdavačke kuće *Zavod za izdavanje udžbenika*. Sve četiri knjige dobile su nagradu na javnim konkursima Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.

Na ovoj knjizi Almul je radio 20 godina, sakupljajući podatke od preživelih Jevreja i srpskih gradjana. Na 390 stranica, uz dokumente i stare fotografije predstavljene su ličnosti jevrejske zajednice, onih koji više nisu među živima, spasioca preživelih i podaci o njima, zabeleženim u vreme kada je knjiga pisana. U uvodu autor piše kako je počeo svoje istraživanje, zatim nastavlja prepiskom sa onima čije je adrese sakupljao i njihovim tragičnim životnim pričama. Među prvim storijama predstavljen je Pal

Žamboki, spasilac naših natanijskih sugradjana Josefa Ben Avrama - Žambokija i njegove sestre Ruže, koji u znak zahvalnosti, danas nosi njegovo prezime.

Jedno poglavlje nosi naslov "Beograd očišćen od Jevreja", napisano na osnovu dokumenata i imena, što je veoma značajno kao istorijski podatak, danas, kada se neke činjenice iz davnih vremena prećutkuju ili što je još gore, izvrću. Predstavljen je i memorijalni centar "Jad vašem" ("Uspomena i ime") u šumi kraj Jerusalima, gde su za sve pravednike, spasioce Jevreja, podignute jelke sa natpisom imena u čast koga je drvo zasadjeno. Almul je znalački ispričao istinite priče o tome kako su mnogi Srbi, stavlajući život na kocku, spasavali jevrejsku decu i njihove roditelje, ali i značajne ličnosti, kakva je, recimo bio dr Fridrih Pops, predsenik Jevrejske aškenaske opštine u Beogradu i u tom se gradu krio tri godine, kao i dr Hugo Klajn, psihijatar, pozorišni reditelj, pisac, kritičar... Naravno, nije samo reč o beogradskim Jevrejima. Spasavani su i iz Prokuplja, Kragujevca, Prizrena, Negotina...

"Nemci su uspeali da pobiju 88 posto srpskih Jevreja", piše Almul, "ali ne i duhovnog vodju, vrhovnog rabina dra Isaka Alkalaja. On je posle petog talasa bombardovanja Beograda izašao sa porodicom i peške kroz opustošene ulice grada, preko Jagodine, Niša i Pirota, uz pomoć Srba, stigao u Bugarsku, a odatle u Tursku..."

Nažalost, jedan od najznačajnijih predratnih izdavača i knjižara u Srbiji i na Balkanu, Geca Kon, imao je 68 godina kada su ga Nemci ubili.

U poglavlju "Razmatranja, događaji i dokumenti" navedena su mnoga imena stradalih i preživelih, a Moric Marci Levi dodao je na kraju knjige listu predratnih beogradskih Jevreja koji su 1992. živeli u Beogradu.

Na koricama je fotografija tri dečaka, sinova Benka Daviča, tragično poginula.

MORAŠA

Časopis za jevrejsko versko nasledje

U Beogradu je objavljen prvi broj časopisa *Moraša* u biblioteci *Ner micva*. Mada je u ovu publikaciju na 220 stranica publikovan niz veoma interesantnih tekstova iz oblasti religije i filosofije, naznačena su samo imena lektora, grafičke obrade i štampe, autora tekstova i prevodilaca, ali je izostalo ime urednika.

Iz uvodne reči "Slovo zahvalnosti", potpisane imenom beogradskog rabina Isaka Asiela, može se pretpostaviti da je on ovaj obiman i značajan posao - izbor tekstova, najčešće prevedenih sa hebrejskog i engleskog jezika - odabrao, uredio ovaj časopis i napisao uvodnu reč.

Slovo zahvalnosti

Poštovani čitaoci, pred vama se nalazi prvi broj časopisa za jevrejsko nasljedje – *Moraša*. On je proizašao iz jednog drugog časopisa za jevrejsku književnost *Mezuza*, koji je izlazio (1999-2005) u okviru časopisa *Pismo*, pod pokroviteljstvom Srpskog Pen-centra. U okviru *Pisma* postojala je i izdavačka delatnost biblioteke *Ner micva* (1999-2007). Osnivač i urednik *Pisma* bio je Raša Livada (1948-2007), izuzetan čovek, pesnik, Zemunac.

Raša je bio oličenje dobrote, čovek širokih vidika, duboke misli i blagotvornog razumevanja za svoje sagovornike. Gotovo bez daha slušao sam njegova izlaganja o doprinosu Jevreja srednjeevropskoj kulturi, umetnosti, uopšte o njihovom doprinosu duhovnoj baštini čovečanstva. Kakva dubina sagledavanja, kakva tananost! Rašina pesnička duša sva je treperila tokom tih njegovih kazivanja. Bile su to prave pesničke seanse, naravno u kafani *Zlatno veslo* u Zemunu, tom kulturnom mestu za Rašu i mnoge od nas.

Raša je bio u pravom smislu čovek svog grada Zemuna. Sve duhovne reke ponornice koje struje tim gradom izbijale su negde u njegovoj duši. Ne poznajem njegov stvaralački opus, ali sam siguran da te bujice neponovljivih misli, reči i stihova koje su iz njega izvirale nisu zapisane. Nekako, bio je deo jednog vremena kojeg više nismo dostojni, zato, verovatno, više i nije sa nama.

Moraša je njegovo nasljedje. Neka je blagoslovena uspomena na njega. Zihrono livraha.

Isak Asiel, rabin

Pod naslovom "Četiri Jevrejina jedno mišljenje" na jednoj stranici časopisa navedene su reči predsednika Izraela Haima Hercoga:

"Svakog dana dvesto i četrdeset Jevreja se asimilira. To je na jedan sat deset izgubljenih Jevreja. Do dve hiljadite godine dva miliona Jevreja će biti izgubljeno u asimilaciji. Taj problem se može rešiti jedino jevrejskim obrazovanjem."

Ahad HaAm je zaključio da je "Učenje tajna jevrejskog opstanka". Slični su zaključci Rabi Nahmana iz Braslava i Eli Vizela. Isak Asiel preveo je sa ivrita "Rambanovo pismo" Mošea ben Nahmana sa sličnom porukom, a zatim slede tekstovi Džeralda Šredera i Arija Kaplana sa izuzetno zanimljivim temama, kao i autora nakon njih. Nemoguće je na ovako kratkom prostoru navoditi njihova imena kao i naslove, a zanemariti vredan rad prevodilaca. Stoga, dragi čitaoci, potražite *Morašu*, u nadi da prvi neće biti i jedini broj ovog interesantnog časopisa.

Ana Šomlo

Tri pisma iz Šibenika o sportskim događajima iz šezdesetih godina prošlog veka

Iako sam dulje vrijeme među knjigama tražio, tek sam danas našao jedan rokovnik-dnevnik iz 1969. godine, gdje ima bilježaka iz vremena posjeta Izraelu (i Nataniji). E sad, imam jednu razglednicu, ništa naročito, grada Natanije iz 1968. pa ako vas zanima, mogu vam ju poslati, da vidite kako je grad nekada izgledao? Pronašao sam i fotografiju odbojkaške momčadi *Hapoel* iz kibuca Hamaapil, pa sam mislio da vam ju pošaljem, možda bi se mogla objaviti, da se pokušaju ti ljudi prepoznati. Od tada je prošlo gotovo 42 godine.

Kada su oni, *Hapoel*, došli u Zagreb, veljače 1969. dočekalo ih je proljeće s temperaturama većim od 20 stupnjeva. Izraelci su se "naljutili" na nas, jer - kako su rekli - mi smo došli vidjeti snijeg i sanjkati se, a ono visibibe na Trgu. Utakmica se igrala jedne nedjelje, a u noći između četvrtka i petka (oni su došli već u ponedjeljak, malo se provesti), kao da ih je Onaj gore čuo, naleti neki hladan val sa sjevera u kombinaciji s vlažnim zrakom s juga, i tijekom noći napadne preko pola metra snijega. Dok smo mi ludovali zbog kaosa u gradu, oni su bili oduševljeni, kao mala djeca, i nisu se dali sa Sljemena i sanjaka, nisu se - naravno - mogli skijati, tako da su se neki od članova uprave prehladili od cjelodnevnog valjanja po snijegu.

Neke događaje ću vam napisati (jednog dana!), o onom boravku u Izraelu, ali evo jednoga ukratko.

Domaćini su nas «okružili» sa Židovima porijeklom iz Jugoslavije, zbog jezika, tako da taj boravak od tjedan dana gotovo da nije izgledao da smo u drugoj, stranoj zemlji.

Glavni «prevoditelj», koji nas je pratio na sva putovanja po Izraelu (osim u Jerusalajm i Betlehem, kada su domaćini angažirali stručnog turističkog vodiča, po narodnosti Armenca, koji je izuzetno znao jezik: bio je oženjen zagrebačkom Židovkom), zvao se Šmuel i bio je porijeklom iz Ogulina. S njim sam bio u vrlo srdačnim odnosima.

Jedno kasno popodne su nas odveli u kibuc, u posjet obiteljima, da vidimo kako se živi u domaćem okruženju. Kada smo stigli, domaćini su predviđeli da se podijelimo u dvije skupine, jedna će ići u Šmuelov stan, a druga u jedan drugi (domaćin je bio neki vođaški Židov, ne sjećam se imena). I ja, kada smo se dijelili, sasvim slučajno krenem u skupinu s Lalom. U to mi priđe Šmuel, potegne me za rukav i tiho kaže: «Josipe, kako god ti hoćeš, ali ne idi tamo, tamo ćete piti samo voćne sokove i jesti torte».

Nismo mi, naravno, bili pijanci, ali kako nismo bili profesionalci (to su u to vrijeme u Jugoslaviji profesionalci bili samo nogometaši) nisu nas mogli «prisiliti» da ponekad ne «zavirimo» u čašicu.

I ja s polovicom momčadi krenem u Šmuelov stan. Koliko se sjećam, tada su kibucaneri imali stanove bez kuhinja, dosta velik dnevni boravak (s nišom s rešoom kao "čajna kuhinja") i dvije omanje spavaće sobe, uz kupaonicu. Šmuel je imao dvoje male djece, žena je bila porijeklom poljska ili njemačka Židovka i nismo mogli s njom razgovarati bez njegove pomoći.

Bogato nas je dočekao. Bilo je svakojakih suhih narezaka, sireva, čak se potrudio da nam nabavi salamu od svinjetine.

Od pića je bilo "samo" tri vrste viskija, dvije-tri vrste vina i dosta piva. Sve u obilnim količinama.

U ugodnoj obiteljskoj atmosferi proveli smo nekoliko sati i, kako da kažem, nu, malo smo se i nakresali.

Seniorska odbojkaška ekipa Mladost, Zagreb, u Izraelu, u susretu s Hapoelom iz Hamaapila, u prvom kolu Europskog kupa prvaka (pobjednika nacionalnih prvenstava) 1968. godine

Šmuel nije pio, ili vrlo malo.

Već je bila debela noć kada smo izašli i sastali se s drugom skupinom, radi povratka u Nataniju. U drugoj skupini je bio jedan igrač, Josip Tomljenović, već je bio oženjen (s jednom odbojkišicom iz Bele Crkve, oboje su se upoznali na zajedničkim pripremama reprezentacije) i bio je stariji od nas.

Sastajemo se kod autobusa za povratak, a taj Tomljenović, Slim mu je bio nadimak, psuje, ljut kao pas. Onaj Lala ih je ponudio s desetak vrsta voćnih sokova, voća nebrojenih vrsta, voćnih salata i torti, jogurata i vrhanja, blaga božjeg; ali niti kavu (ona je štetna, *nahon?*) nisu dobili.

Mi smo pripovijedali što smo jeli i pili kod Šmuela, i tada on nasrne na mene (naravno, samo verbalno) jer se na mah sjetio da mi je Šmuel nešto

šaputao i da sam ja promijenio skupinu; ljuteći se na mene što ga nisam obavijestio da i on ode kod Šmuela. Ja sam se pravio lud, da nisam znao.

Taj događaj smo još godinama komentirali, i on bi se uvijek ljutio jer, kako kaže, nikada u životu nije pojeo toliko voća i popio toliko sokova.

Nadam se da ste uspjeli dobiti slike. Ova u boji je slikana u kibucu Naan (tamo smo igrali s mladom reprezentacijom Izraela, pobijedili smo sa 3:0, zanimljivo, dok smo čekali službenu utakmicu s *Hapoelom*, igrali smo još jednu prijateljsku sa seniorskom momčadi Izraela i izgubili s 3:2. Ja sam treći s lijeva. Na drugij slici je odbojkaška momčad *Hapoel* iz kibuca Hamaapil.

To je bila sezona 1968./1969. kada se prvi put Izrael pojavio u tom europskom kupu. Odbojka je tada bila "ekskluzivan" šport tzv. socijalističkih zemalja i europski mudraci su delegiranim ždrijebom stavili izraelsku momčad protiv jugoslovenske momčadi, znajući da ne mogu proći jugoslavensku momčad. Jer da se išlo normalnim ždrijebom Izraelci bi izbacili bilo kojeg velikog takmaca (Ist. Njemačku, SSSR, Poljsku, Rumunjsku /tada najbolja/, ČSSR itd.) jer ti ne bi išli u Izrael i tako bi ispali.

Iduće sezone (1969./1970.) ponovila se "stvar", samo s tom razlikom da je prvu utakmicu *Hapoel* igrao u Zagrebu. I tek tada se netko u Beogradu sjetio da se tamo neki "gombaju" s Izraelcima, i *Mladost* nije išla na uzvratnu utakmicu, i *Hapoel* je išao dalje. Jedan od razloga zabrane odlaska je bio i taj što je "Ljubičica bela" baš na dan utakmice išla u posjet Egiptu, a to se nije moglo dopustiti.

Odbojkaška momčad Hapoel iz kibuca Hamaapil 1969.

Pozdrav iz Šibenika,
Jusuf Hećimović

BEJAHAD 2011.

Opatija, 24. 8 – 31. 8. 2011.

24.8.

- Gala večera
- Pozdravni govori
- Bejahad 2010 – film, koncert

25.8

Kulturom do zajedništva

- Multikulturalnost, forum
- P. Matvejević, I. Ivanji, T. Haverić
- Hommage a Alfred Pal – izložba
- *Miris kiše na Balkanu* - film
- David Gazarov, Boško Petrović - jazz

26.8.

Projekti iz zajednica ex Jugoslavije

Šabat

27.8.

Šabat

- Vrijeme tišine* (Jorge Semprun) - film
- Roman Ginzberg Band – plesno veče

28.8.

Beč pozdravlja Bejahad

- Gabriele Kohlbauer: *Jevreji Beča* - predavanje
- *Jevreji Beča* –film
- Johana Nittenberg – predavanje
- Ivan Ivanji- predavanje
- *Zoro s Bar Mitzva* – film
- Doron Rabinovici – predavanje
- Roman Grinberg Band – Klezmet i Kabarett

29.8.

Berlin pozdravlja Bejahad

- Simon Herman: *Jevreji Berlina danas* – predavanje
- *Jevreji Berlina* – film
- Henryk Broder – predavanje
- *Sefardi u Berlinu* – fotoizložba
- Karsten Trojke i Trio Scho – Klezmet i Kabarett

30.8.

Yom Israel

- David Grossmann - predavanje
- Dina Katan Benzion- predavanje
- Izraelski film
- Izraelska večera
- Muzika Israela - Roman Grinberg Band - koncert

STOTINE IZBEGLICA ULAZE U IZRAEL

Broj izbeglica koje bez dokumenata prelaze granice Izraela stalno se povećava. Samo u prvoj nedelji novembra iz Egipta je preko Sueckog kanala i Sinaja ušlo bez isprava više od 700 izbeglica. Tokom ove, 2010. godine granicu je bespravno u Izrael prešlo više od 11000 izbeglica.

ŽIVOTNI STANDARD IZRAELA NA 15. MESTU U SVETU

Prema istraživanju UN Izrael je država koja se nalazi na 15. mestu po životnom standardu stanovnika i spada među razvijene zemlje sveta.

Na osnovu rezultata ovog istraživanja redosled zemalja koje se nalaze ispred Izraela je: Norveška, Australija, Novi Zeland, Sjedinjene Američke Države...

29% izraelskih građana moglo bi se svrstati u siromašne ljude u odnosu na 16% siromašnih Evropljana. Uprkos tome 86% dvadesetogodišnjih i starijih Izraelaca u odnosu na 77 % istog uzrasta stanovnika Evrope izjavilo je da je zadovoljno svojim životom i da veruje u bolju materijalnu budućnost.

VITAMINOM B PROTIV ALCHAJMERA

Nova otkrića u ispitivanju bolesti "Alchajmer" – gubljenje pamćenja – ukazuju da se velikom dozom vitamina **B** zdravstveno stanje može u mnogome poboljšati. Pojava zaboravnosti i svakodnevno funkcionisanje čoveka prouzrokovano je skupljanjem moždanih ćelija što se vitaminom B može umanjiti, a u početnoj fazi čak i sprečiti, konstatovano je na uzorku 168 ispitanika.

Prvi simptomi Alchajmera su zaboravnost i vidljiva usporenost govora. Ljudi nad kojima je ovo istraživanje obavljeno primili su veliku dozu vitamina **B** u pilulama. U prvoj fazi lečenja zapaženo je da je ritam skupljanja moždanih ćelija u odnosu na one koji nisu primili vitamin **B** smanjen za 30%, a da se ovaj procenat u sledećoj fazi lečenja smanjio čak i za 50%.

SMANJENO PUŠENJE NA FILMU

Borba protiv pušenja stigla je do filmske režije. Istraživanje, vodjeno na Univerzitetu u Kaliforniji, pokazalo je da se cigareta sve manje pojavljuje na filmu. Istraživači su gledali filmove snimljene za poslednjih 20 godina i registrovali koliko se puta na jednom filmu pojavljuje glumac sa cigaretom i konstatovali da se taj broj rapidno smanjuje, a da je u novim kinematografskim delima spao čak za 50%. Psiholozi su mišljenja da je ova tendencija neophodna zbog mladih gledalaca.

NEKAD I SAD

Književnost, umetnost - život

Godina 1, Broj 6/2010.

Redakcija: Ana Šomlo, Ela Krstić, Ivan Ninić

Adresa: Shlomo Hamelech 6/21

42268 Netanya, Israel

Telefon: +972 9 882 61 14

e-mail: ninic@netvision.net.il

Kwik Kopy Printing, Netanya